

Høringsnotat

Sivilavdelingen

Dato: 4. juni 2024

Saksnr: 24/2640

Høringsfrist: 26. august 2024

Forslag til ny rettshjelpforskrift, endringer i salærforskriften og enkelte andre forskrifter og forslag til mindre endringer i tvangsfullbyrdelsesloven

Innhold

Del I Om høringsnotatet	3
Del II Ny rettshjelpforskrift.....	4
1 Fastsetting av betalingsevnen.....	4
1.1 Fastsetting av betalingsevnen til enslige søkere.....	4
1.1.1 Gjeldende rett.....	4
1.1.2 Bakgrunnen for forslaget.....	4
1.1.3 Departementets vurderinger og forslag.....	5
1.2 Fastsetting av betalingsevnen til søkere som er gift eller som lever sammen med andre med felles økonomi.....	5
1.2.1 Gjeldende rett.....	5
1.2.2 Bakgrunnen for forslaget.....	6
1.2.3 Departementets vurderinger og forslag.....	6
1.3 Opplysninger som skal inngå ved fastsettingen av søkerens betalingsevne	8
1.3.1 Gjeldende rett.....	8
1.3.2 Bakgrunnen for forslaget.....	8
1.3.3 Departementets forslag.....	9
1.4 Fradrag ved fastsettingen av betalingsevnen til søkere med forsørgeransvar for barn.....	12
1.4.1 Gjeldende rett.....	12
1.4.2 Bakgrunnen for forslaget.....	12
1.4.3 Departementets vurderinger og forslag.....	12
2 Fastsetting av egenandelen.....	13
2.1 Gjeldende rett	13
2.2 Bakgrunnen for forslaget.....	14

2.3	Departementets vurderinger og forslag.....	14
2.3.1	Fastsettingen av egenandelen	14
2.3.2	Endringer i søkerens økonomi	17
2.4	Fastsetting av egenandelen i saker med stykkpris	19
2.4.1	Gjeldende rett.....	19
2.4.2	Bakgrunnen for forslaget.....	19
2.4.3	Departementets vurderinger og forslag	19
2.5	Innkrevning av egenandelen.....	19
3	Innsending og behandling av søknader om fri rettshjelp	21
3.1	Gjeldende rett	21
3.2	Bakgrunnen for forslaget.....	21
3.3	Nærmere beskrivelse av den digitale løsningen som skal utvikles	22
3.4	Departementets vurderinger og forslag.....	23
3.4.1	Innledende om forslagene.....	23
3.4.2	Én felles søkeportal.....	23
3.4.3	Automatisering av behovsprøvingen.....	25
3.4.4	Søknadsfrist for behovsprøvde saker	27
4	Videreføring fra rettshjelpforskriften 2005 mv.....	27
5	Ikraftsetting og overgangsregler.....	28
Del III Endringer i salærforskriften.....		28
1	Salærforskriften § 8 og § 11 om aktørenes satser.....	28
1.1	Gjeldende rett	28
1.2	Departementets vurderinger og forslag.....	29
2	Salærforskriften § 8 om reisefravær	29
2.1	Gjeldende rett	29
2.2	Departementets vurderinger og forslag.....	30
Del IV Endringer i tvangsfullbyrdelsesloven og enkelte andre forskrifter		31
1	Tvangsfullbyrdelsesloven.....	31
1.1	Gjeldende rett	31
1.2	Departementets vurderinger og forslag.....	32
2	Forskrift om tinglysing.....	33
2.1	Gjeldende rett	33
2.2	Departementets vurderinger og forslag.....	34
3	Forskrift om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnbok og matrikkel.....	35
3.1	Gjeldende rett	35
3.2	Departementets vurderinger og forslag.....	36

Del V Økonomiske og administrative konsekvenser	36
Del VI Forslag til lovendringer.....	37
Del VII Forslag til forskriftsendringer	38
Forslag til ny forskrift om fri rettshjelp (rettshjelpforskriften)	38
Forslag til endringer i salærforskriften.....	42
Forslag til endring i forskrift om tinglysing	44
Forslag til endring i forskrift om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnboken og matrikkelen (forskrift om opplysninger fra grunnbok og matrikkel)	44

Del I Om høringsnotatet

Lov 20. desember 2023 nr. 109 om endringer i rettshjelploven (ny modell for økonomisk behovsprøving) ble vedtatt av Stortinget 15. desember 2023 og sanksjonert i statsråd 20. desember 2023. I dette høringsnotatet foreslår Justis- og beredskapsdepartementet en ny forskrift om fri rettshjelp som skal erstatte forskrift 12. desember 2005 nr. 1443 til lov om fri rettshjelp (rettshjelpforskriften). Fordi de materielle endringene er av et vesentlig omfang, og det ville vært behov for å gjøre strukturelle og språklig endringer i hele forskriften fra 2005, mener departementets at det er mest hensiktsmessig å gi en ny forskrift. I forskriften foreslår departementet reguleringer som er nødvendige for at den nye modellen skal kunne tre i kraft.

Endringene i rettshjelploven innebærer en ny økonomisk modell for behovsprøvd rettshjelp, som vil gjøre at flere kommer inn under ordningen og får tilgang på offentlig støttet rettshjelp. Lovforslaget følger opp deler av NOU 2020: 5 *Likhet for loven – lov om støtte til rettshjelp (rettshjelploven)*. De øvrige forslagene i Rettshjelputvalgets utredning er til behandling i departementet.

Hovedprinsippene for den nye modellen for økonomisk behovsprøving er regulert gjennom endringene i rettshjelploven. Dette innebærer også at den økonomiske rammen for den nye modellen langt på vei er lagt.

Flere av forslagene i dette høringsnotatet er allerede hørt. Dette har sammenheng med at Rettshjelputvalget foreslo å regulere blant annet formlene for betalingsevne og beregning av egenandel i rettshjelploven. Departementet har derimot foreslått å regulere dette i forskrift. Departementet har likevel funnet det hensiktsmessig å sende forslaget til en ny forskrift samlet på høring.

I tillegg til den nye rettshjelpforskriften, foreslår departementet enkelte andre endringer i forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater mv. (salærforskriften). Disse forslagene gjelder beregning av reisetid og godtgjøring til tolker ved utsettelse eller avlysning, jf. del III i høringsnotatet. Forslagene er ikke en oppfølging av de nevnte endringene i rettshjelploven.

Når advokatloven settes i kraft, opphører rettshjelperordningen. Som en konsekvens av at rettshjelperordningen opphører, er det i dette høringsnotatet del IV også foreslått enkelte mindre endringer i tvangsfullbyrdelsesloven og i forskrift om tinglysing og forskrift om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnbok og matrikkel.

Del II Ny rettshjelpforskrift

1 Fastsetting av betalingsevnen

1.1 Fastsetting av betalingsevnen til enslige søkere

1.1.1 Gjeldende rett

Gjeldende rett er beskrevet i Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.1. Som det fremkommer der kan fri rettshjelp i behovsprøvde saker i dag innvilges til den som har inntekt og formue under bestemte grenser, jf. lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp (rettshjelploven) § 11 andre ledd, § 12 første ledd, § 16 andre ledd § 17 første ledd og § 25. Søkerens inntekt og formue vurderes separat. De konkrete beløpsgrensene er fastsatt i rettshjelpforskriften § 1-1. Per 1. januar 2024 er inntektsgrensene 350 000 kroner for enslige, og 540 000 kroner for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi. Formuesgrensen er på 150 000 kroner, og gjelder både for enslige og for samboere.

Det kan unntaksvis innvilges rettshjelp etter § 11 tredje ledd og § 16 tredje ledd i andre saker enn de som er listet opp i loven. Videre kan det etter § 11 fjerde ledd og § 16 fjerde ledd innvilges rettshjelp selv om de økonomiske vilkårene ikke er oppfylt, dersom utgiftene til juridisk bistand blir betydelige i forhold til søkers økonomi.

1.1.2 Bakgrunnen for forslaget

Med de vedtatte endringene i rettshjelploven innføres det et nytt økonomisk vilkår for behovsprøvd rettshjelp og nye kriterier for den økonomiske behovsprøvingen. Etter endringene i rettshjelploven § 11 andre ledd og § 16 andre ledd kan søknad om fritt rettsråd eller fri sakførsel innvilges til den som har en betalingsevne som ikke overstiger fem ganger folketrygdens grunnbeløp, jf. lov 28. februar 1997 nr. 19 § 1-4 om folketrygd. Den øvre grensen er dermed regulert i rettshjelploven.

Ved å koble den øvre grensen til folketrygdens grunnbeløp har man sikret en årlig justering av grensen for hvem som faller inn under ordningen. Det som til enhver tid utgjør årsgjennomsnittet av folketrygdens grunnbeløp skal legges til grunn i beregningen av søkerens betalingsevne, jf. merknaden til § 11 andre ledd i Prop. 124 L (2022–2023).

I stedet for separate krav til bruttoinntekt og nettoformue skal behovsprøvingen ta utgangspunkt i søkerens samlede betalingsevne. Ved beregningen av betalingsevnen skal bruttoinntekt, nettoformue og fradrag for forsørgelse av barn inngå, jf. endringene i rettshjelploven § 11 tredje ledd og § 16 tredje ledd. Listen er uttømmende. De nærmere detaljene er foreslått regulert i forskrift, jf. endringene i § 11 femte ledd og § 16 sjette ledd om at departementet gir forskrift om det økonomiske vilkåret og utregningen av dette. I Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.2 er det imidlertid forutsatt at nettoformuen skal vektet halvparten så tungt som bruttoinntekten.

1.1.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår at formelen for fastsettelse av betalingsevnen til enslige søkere forskriftsfestes. Det vises til forskriftsforslaget § 1.

Formelen for fastsetting av betalingsevnen til enslige søkere er slik:

$$(1) BE = \frac{\text{Bruttoinntekt} + 0,5 * \text{nettoformue}}{\text{Grunnbeløpet i folketrygden}}$$

Dette betyr at *betalingsevnen* til enslige søkere er definert som søkerens bruttoinntekt summert med halvparten av vedkommendes nettoformue, dividert på grunnbeløpet i folketrygden. Betalingsevnen uttrykkes ved årgjennomsnittet av folketrygdens grunnbeløp. Dersom en søker for eksempel har en betalingsevne på 3, så skal dette forstås som at søkeren har en betalingsevne som tilsvarer 3 ganger grunnbeløpet i folketrygden. Årgjennomsnittet for folketrygdens grunnbeløp tilsvarer 122 225 kroner per 1. mai 2024, og en søker med betalingsevne på 3 vil derfor ha en betalingsevne tilsvarende 3 ganger 122 225 kroner. Det vil si 366 675 kroner. Søkere med en betalingsevne som ikke overstiger *fem* ganger folketrygdens grunnbeløp, vil oppfylle det økonomiske vilkåret og ha rett til rettshjelp. Forutsatt gjeldende årgjennomsnitt for folketrygdens grunnbeløp, utgjør den øvre grensen for å ha krav på behovsprøvd rettshjelp dermed 5 ganger 122 225 kroner. Det vil si 611 125 kroner. Grunnbeløpet i folketrygden oppjusteres årlig i takt med den generelle lønnsutviklingen, og den øvre grensen i kroner for å kvalifisere til rettshjelp vil derfor øke fra år til år.

1.2 Fastsetting av betalingsevnen til søkere som er gift eller som lever sammen med andre med felles økonomi

1.2.1 Gjeldende rett

I rettshjelpforskriften § 1-1 er det i dag fastsatt en egen forhøyet inntektsgrense for «ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi», for eksempel samboere og partnere. Denne inntektsgrensen er 190 000 kroner høyere enn for enslige. Det tilsvarer ca. 54 prosent. *Formuesgrensen* for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi er ikke forhøyet og er på 150 000 kroner, i likhet med for enslige. Dersom den samlede økonomien overstiger grensene, er vilkårene for fri rettshjelp i utgangspunktet ikke oppfylt.

Det skal som hovedregel skje økonomisk identifikasjon mellom ektefeller, jf. rettshjelprundskrivet punkt 4.3. Ektefeller har gjensidig forsørgelsesplikt, og det er dermed en presumsjon både for at de har felles økonomi og at de lever sammen. Det skal ikke foretas en konkret vurdering av om ektefeller faktisk har felles økonomi eller lever sammen. Unntak gjelder for ektefeller som er gift, men som kan dokumentere at de formelt eller faktisk er separert. I praksis har det også blitt sett bort fra den ene partens økonomi når denne bor i utlandet og det ikke er mulig å skaffe opplysninger om vedkommendes økonomiske situasjon, jf. rettshjelprundskrivet punkt 4.3.1.

Når det gjelder gruppen «andre som lever sammen med felles økonomi», skal det i utgangspunktet vurderes om partene faktisk lever sammen med felles økonomi. I ordinære samboerforhold er det likevel, som for ektefeller, en klar presumsjon for at partene lever sammen med felles økonomi. For andre enn samboere som lever sammen med felles økonomi er det likevel rom for å foreta en konkret vurdering. Når det gjelder barn og forholdet til foreldrenes økonomi, vises det til rettshjelprundskrivet punkt 4.3.2.

1.2.2 Bakgrunnen for forslaget

Prinsippet om at ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi skal vurderes samlet opp mot det økonomiske vilkåret, er videreført og inntatt i rettshjelploven § 11 tredje ledd andre punktum og § 16 tredje ledd andre punktum.

Som det fremkommer i Prop. 124 L (2022–2023) skal husholdningens samlede betalingsevne beregnes på samme måte som for enslige rettshjelpsøkere, men det er husholdningens samlede bruttoinntekt og samlede nettoformue som skal legges til grunn i beregningen, jf. merknaden til § 11 tredje ledd andre punktum og § 16 tredje ledd første punktum. Dette innebærer samtidig at en søker som har en ektefelle eller som lever sammen med en annen med felles økonomi skal betale en høyere egenandel enn en som er enslig, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.7 og punkt 2.3.1 i høringsnotatet her.

Dersom partene er hverandres motparter, anses de ikke for å ha felles økonomi og skal derfor vurderes hver for seg. Dette kan typisk være tilfellet i foreldretvister der partene ennå ikke har flyttet fra hverandre, jf. merknaden til § 11 tredje ledd andre punktum og § 16 tredje ledd andre punktum.

Departementet gir forskrift om det økonomiske vilkåret og utregningen av dette, jf. endringene i rettshjelploven § 11 femte ledd og § 16 sjette ledd i Prop. 124 L (2022–2023).

1.2.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet følger opp Rettshjelputvalgets flertalls forslag i NOU 2020: 5 punkt 22.4.2 om at betalingsevnen til ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi skal vurderes etter samme formel som enslige, men at den skal utgjøre 60 prosent av parets samlede betalingsevne. Forslaget innebærer at den økonomiske fordelingen for søkere med flere voksne i husholdningen skal hensyntas i noe større grad enn i dag. Det vises til forskriftsforslaget § 2.

Departementet er enig med Rettshjelputvalgets flertall i at dagens økonomiske vilkår for ektefeller og samboere ikke tar tilstrekkelig hensyn til de økonomiske fordelene ved å være flere i en husholdning. Det å være to om utgiftene utgjør en betydelig besparelse som bør tillegges større vekt ved vurderingen av betalingsevnen til søkere med ektefelle eller samboer sammenlignet med enslige søkere. Departementet mener at ved å legge 60 prosent av ektefellers og samboeres samlede betalingsevne til grunn, vil dette gi en hensiktsmessig utjevning mellom søkere som er enslige, og søkere som er flere voksne i husholdningen.

Departementet bemerker for øvrig at også dekningsgraden for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi blir høyere enn i dag, men ikke like høy som for enslige søkere. Dekningsgrad sikter i denne sammenhengen til andelen av

husholdningene som faller inn under ordningen. Dekningsgraden for parhusholdninger vil med departementets forslag øke fra 5 prosent til 19 prosent.

Formelen for fastsettelse av betalingsevnen til ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi er slik:

$$BE = 0,6 * \left[\frac{\text{brutto husholdningsinntekt} + 0,5 * \text{husholdningens nettoformue}}{\text{Grunnbeløpet i folketrygden}} \right]$$

Dette betyr at betalingsevnen til søkere som har ektefelle eller som lever sammen med andre med felles økonomi, er definert som husholdningens totale bruttoinntekt summert med halvparten av husholdningens totale nettoformue. Denne summen divideres på grunnbeløpet i folketrygden, og multipliseres deretter med 0,6. Søkere med en samlet betalingsevne som ikke overstiger fem ganger folketrygdens grunnbeløp, vil oppfylle det økonomiske vilkåret og ha rett til fri rettshjelp.

For eksempel vil en parhusholdning som ikke har barn eller formue, men som har en samlet inntekt på rundt 1 000 000 kroner (500 000 kroner i snitt per person) akkurat ha krav på fri rettshjelp. Hvis paret har tre barn, men ingen formue, kan imidlertid husholdningen ha en samlet inntekt på rundt 1,16 mill. kroner (580 000 kroner per person) og fortsatt ha rett til fri rettshjelp. Det vises til punkt 1.4.3 i høringsnotatet om fradrag i betalingsevnen ved forsørgeransvar for barn. Søkeren vil imidlertid måtte betale den høyeste egenandelsprosenten, jf. punkt 2.3.1.

Departementet foreslår videre å kodifisere unntakene fra økonomisk identifikasjon som i dag følger av fast og langvarig praksis, jf. rettshjelprundskrivet punkt 4.3.1. Dette gjelder ektefeller som kan dokumentere at de formelt eller faktisk er separert, og ektefeller der den ene parten bor i utlandet og det ikke er mulig å skaffe opplysninger om vedkommendes økonomiske situasjon. Der personene er hverandres motparter, for eksempel i en foreldretvist, anses de heller ikke for å ha felles økonomi og skal derfor vurderes hver for seg.

Forslaget om fastsetting av betalingsevnen for personer som lever sammen med felles økonomi, er ikke ment å endre dagens praksis når det gjelder barn og forholdet til foreldrenes økonomi. Det vises til rettshjelprundskrivet punkt 4.3.2, der det fremgår at i tilfeller der det søkes om rettshjelp på vegne av mindreårige, hjemmeboende barn, finner det sted en økonomisk identifikasjon med foreldrene og det er avgjørende for den økonomiske vurderingen om foreldrene bor sammen med felles økonomi eller ikke. For mindreårige barn som ikke bor hjemme og heller ikke forsørges av foreldrene, skal det ikke finne sted en slik identifikasjon og barnets økonomiske situasjon vurderes individuelt.

Departementet anser det som lite praktisk at flere personer som ikke bor sammen søker om rettshjelp i samme sak. Dersom det likevel skulle være aktuelt, er departementets vurdering at disse skal søke og vurderes individuelt opp mot de økonomiske vilkårene.

1.3 Opplysninger som skal inngå ved fastsettingen av søkerens betalingsevne

1.3.1 Gjeldende rett

Det er i dag søkers inntekt og formue som er avgjørende for om vedkommende oppfyller det økonomiske vilkåret, jf. rettshjelploven § 11 andre ledd og § 16 andre ledd. I rettshjelpforskriften § 1-3 utdypes hva som ligger i begrepene inntekt og formue. Bestemmelsen lyder:

«Ved vurderingen av inntekten legges bruttoinntekten eller tilsvarende næringsinntekt til grunn. Med bruttoinntekt menes summen av all skattbar inntekt i og utenfor arbeidsforhold, før fradrag. Ved vurderingen av formuen legges nettoformuen til grunn.»

I rettshjelprundskrivet punkt 4.1 er det ytterligere presisert hva som inngår og hva som holdes utenfor ved beregningen av søkers bruttoinntekt og nettoformue. Når det gjelder *bruttoinntekt* fremgår det at samtlige skattepliktige inntekter, godtgjørelser og ytelser skal regnes med i inntektsgrunnlaget. Dette omfatter blant annet lønn, trygdeytelser, næringsinntekt, naturalytelser, pensjoner, renteinntekt og livrenter. I tillegg skal man regne med inntekt av bolig og fast eiendom, kapitalinntekter og barnepensjon. Stønad til livsopphold, bostøtte, stønad til barnetilsyn, barnebidrag og barnetrygd skattes det ikke av, og disse holdes derfor utenfor inntektsgrunnlaget. For selvstendige næringsdrivende skal overskudd av næringen medtas i beregningsgrunnlaget.

Når det gjelder *nettoformue* fremgår det av rundskrivet at fast praksis er at man ikke skal regne med verdien av formue som består av egen bolig eller driftsmidler. Dersom boligen eller driftsmidlene er av svært høy verdi skal de likevel telle med. Formue som består av ulike typer spareprodukter med bindingstid inngår i beregningsgrunnlaget. Formue som består i BSU-midler (Boligsparing for ungdom) er likevel unntatt fra formuesvurderingen. Tilsvarende ses det bort fra midler som er mottatt etter et felleseieskifte som innen rimelig tid skal brukes til reinvestering i ny bolig. Ved beregning av formuen til en søker som er arving under et dødsboskifte, skal forventet arv tas med.

Det skal som utgangspunkt søkes om fri rettshjelp før bistanden ytes. I slike tilfeller legges søknadstidspunktet til grunn for beregningen av søkers årsinntekt og formue. I praksis søkes det likevel regelmessig om rettshjelp etter at oppdraget er påbegynt. Ifølge rettshjelploven § 6 kan fri rettshjelp også gis etter at saken eller det problemet det søkes om rettshjelp til, er ferdig behandlet. Når det søkes om rettshjelp etter at oppdraget er påbegynt eller avsluttet, er hovedregelen at søkers inntekt og formue beregnes med utgangspunkt i tidspunktet da oppdraget startet.

I vurderingen av inntekt og formue tas det utgangspunkt i siste tilgjengelige skatteoppgjør. Dersom det ikke er gitt opplysninger om endring i inntekten eller det er andre holdepunkter for at det har skjedd en endring, legges skatteoppgjøret til grunn, jf. rettshjelprundskrivet punkt 4.2.

1.3.2 Bakgrunnen for forslaget

I de vedtatte endringene i rettshjelploven § 11 tredje ledd og § 16 tredje ledd er det listet opp hvilke opplysninger som skal inngå ved beregning av betalingsevnen under den nye modellen. Det er søkerens bruttoinntekt, nettoformue og fradrag for

forsørgelse av barn som skal inngå. Listen er uttømmende, jf. merknaden til § 11 tredje ledd i Prop. 124 L (2022–2023).

I merknaden til § 11 tredje ledd og § 16 tredje ledd fremkommer det videre at endringen fra begrepene «inntekt» og «formue» til «bruttoinntekt» og «nettoformue», ikke er ment å innebære noen realitetsendring.

Det er lagt opp til at departementet skal regulere det økonomiske vilkåret og utregningen av dette nærmere i forskrift, jf. endringene i rettshjelploven § 11 femte ledd og § 16 sjette ledd. I merknaden til § 11 femte ledd er det uttalt om dette:

«Etter nytt femte ledd første punktum gir departementet nærmere regler om det økonomiske vilkåret og utregningen av dette, herunder hvilke opplysninger og hvilke tidsperioder som skal danne grunnlaget for beregningen. Den mest hensiktsmessige måten informasjonen kan hentes inn på, og tidsperiodene som kan danne grunnlag for beregningen, vil avhenge av den teknologiske utviklingen og hvilken informasjon som er tilgjengelig for forvaltningen.»

I Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.3 fremkommer det videre:

«Departementet vil vurdere behovet for å konkretisere hvilke opplysninger som skal inngå i vurderingen av betalingsevnen, samt hvilket tidspunkt som skal danne grunnlag for den økonomiske beregningen, i rettshjelpforskriften.»

1.3.3 Departementets forslag

Innledning

Departementet foreslår å regulere i forskrift hvilke opplysninger som skal inngå i søkers bruttoinntekt og nettoformue. Forslaget innebærer i all hovedsak en kodifisering av gjeldende praksis. Det vises til forslaget til forskrift § 3 og § 4. Videre foreslår departementet å innta i forskriften hvordan disse opplysningene skal dokumenteres. Det vises til forslaget til forskrift § 5.

Som det fremkommer i Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.2 mener departementet at vurderingen av betalingsevnen bør basere seg på økonomiske størrelser som er enkle å identifisere, innhente og etterprøve. Det bør ikke legges opp til skjønsmessige vurderinger av om en type inntekt eller utgift skal ha betydning for fastsettelsen av betalingsevnen.

Opplysninger om inntekt og formue som brukes for å beregne søkers betalingsevne skal i utgangspunktet innhentes fra Skatteetaten, jf. endringene i rettshjelploven § 28. Det som kan utleveres fra Skatteetaten er de opplysningene som skal ha betydning for vurderingen av om en søker kan få innvilget fri rettshjelp. For å legge til rette for en enkel og digital søknadsprosess, mener departementet det er hensiktsmessig med en klar angivelse i forskrift av hvilke opplysninger som skal legges til grunn ved beregningen av søkers betalingsevne.

Bruttoinntekt

Departementet foreslår å ta inn i forskriften § 3 at det som inngår i «bruttoinntekt» er samlet inntekt som etter sin art inngår i alminnelig inntekt etter lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue av inntekt (skatteloven) kapittel 5, jf. kapittel 12. Det vil si all skattbar inntekt, og omfatter blant annet lønn, pensjoner, trygdeytelser, næringsinntekt, naturalytelser, renteinntekt og livrenter, inntekt av bolig og fast eiendom, kapitalinntekter, ektefellebidrag, barnepensjon og barnetillegg.

Nettoformue

Videre foreslår departementet å ta inn i forskriften § 4 at det som inngår i nettoformue, er samlet formue fratrukket samlet gjeld. Departementet foreslår å presisere at verdien av og gjeld knyttet til primærbolig ikke skal inngå i beregningen av nettoformuen. Det samme gjelder eventuelle driftsmidler. Med driftsmidler menes fysiske eiendeler som er ment for langvarig bruk i en virksomhet, jf. rettshjelpunderskrivet punkt 4.1.2. Departementet foreslår imidlertid et unntak dersom boligen eller driftsmidlene er av en viss verdi. Et slikt unntak finnes allerede i dag, men er i praksis ikke i bruk. Det er departementets inntrykk at flertallet blant de som får innvilget rettshjelp i dag enten leier eller eier en bolig av moderat verdi. Det er imidlertid et spørsmål om unntaket kan bli mer aktuelt med den nye økonomisk modellen, hvor personer med bedre betalingsevne kommer inn under ordningen. Departementet foreslår derfor å videreføre unntaket, men foreslår å knytte unntaket til en bestemt verdi. Departementet foreslår at boligen må ha en netto beregnet omsetningsverdi som overstiger 10 millioner kroner for at unntaket skal komme til anvendelse. Det vil si en ligningsverdi over 2,5 millioner kroner. Ved fastsettelsen av denne grensen har departementet sett hen til grensen for lavere verdsettelsesrabatt for primærboliger etter skatteloven § 4-10 andre ledd. Departementet foreslår å knytte grensen etter rettshjelpforskriften § 1-5 tredje ledd til grensen som oppstilles i skatteloven § 4-10 andre ledd.

Det samme beløpet, altså en netto beregnet omsetningsverdi på 10 millioner kroner, bør etter departementets syn gjelde også for driftsmidler. Det presiseres imidlertid at både omsetningsverdien og gjelden nyttet til boligen eller driftsmidlene, skal inngå i beregningen slik at grensen knytter seg til nettoverdien av boligen eller driftsmidlene. Departementet ber om høringsinstansenes syn på den foreslåtte grenseverdien.

Formue som består i eiendeler, bankinnskudd, verdien på aksjer, obligasjoner og ulike typer spareprodukter med bindingstid inngår i formuen og dermed også i beregningsgrunnlaget. Formue som består i BSU-midler (Boligsparing for ungdom) skal likevel ikke inngå i vurderingen av formuen. Dette er i tråd med gjeldende praksis. Tilsvarende skal det ses bort fra midler som er mottatt etter et felleseieskifte som innen rimelig tid skal brukes til reinvestering i ny bolig. Ved beregning av formuen til en søker som er arving under et dødsboskifte skal forventet arv inngå i beregningen. Dette er også i tråd med gjeldende praksis.

Dokumentasjon av betalingsevnen

Departementet mener at det skal tas utgangspunkt i søkerens økonomi på søknadstidspunktet ved den økonomiske behovsprøvingen. Departementet antar at søkerens økonomi som hovedregel vil kunne dokumenteres gjennom siste skatteoppgjør. Departementet foreslår derfor å forskriftsregulere at inntekt og formue som utgangspunkt skal dokumenteres gjennom siste skatteoppgjør. Det vises til forslaget til forskrift § 5. For at søkerens økonomi på søknadstidspunktet skal gjenspeile søkerens faktiske betalingsevne, har departementet i punkt 3.4.4 foreslått at søknaden må sendes inn senest innen tre måneder etter at oppdraget er avsluttet. Det vises til forskriftsforlaget § 11 tredje ledd.

Departementet foreslår at dersom det ikke finnes et skatteoppgjør eller søkerens økonomi har endret seg, skal årsinntekten fastsettes ut fra innrapporterte opplysninger om inntekter som omfatter lønn og tilsvarende skattepliktige ytelser

fra offentlig og private arbeidsgivere, pensjonsutbetalere, NAV og andre. Det vises til forskriftsforslaget § 5. Inntektsopplysninger omfatter også ulike skattepliktige stønader og offentlige ytelser. Ved hjelp av slike opplysninger som er innrapportert løpende til Skatteetaten gjennom a-meldingen, vil de aller fleste ha oppdaterte inntektstall fra de siste kalendermånedene. Departementet foreslår at brutto årsinntekt i disse tilfellene beregnes på bakgrunn av innrapporterte inntektsopplysninger fra de seks siste kalendermånedene, dersom dette er tilgjengelig. Eksempler på tilfeller der det mangler skatteoppgjør kan være for utenlandske borgere eller personer som nylig har kommet til Norge.

Departementet foreslår at dersom søkers betalingsevne avviker fra det som fremgår av skatteoppgjøret eller innrapporterte opplysninger, eller det ikke er mulig å hente opplysninger fra Skatteetaten, må søkeren selv dokumentere bruttoinntekt og nettoformue. Det vises til forskriftsforslaget § 5. Eksempler på dokumenter som kan vise søkerens inntekt og formue er kopi av lønnsutbetalinger, arbeidskontrakter, bankutskrifter e.l.

I enkelte tilfeller kan søkerens økonomi ha endret seg fra siste skatteoppgjør, slik at det ikke lenger gir uttrykk for søkerens reelle betalingsevne. Siden betalingsevnen har betydning for hvor stor egenandelsprosent vedkommende skal betale, antar departementet at en slik endring i betalingsevne vil kunne bli påberopt oftere med den nye modellen enn i dag. Det må derfor være en adgang til at søkeren skal kunne påberope at betalingsevnen avviker fra skatteoppgjøret, og at dette skal hensyntas av organet som behandler søknaden. Departementet viser til høringsnotatet punkt 3.3 og 3.4. Det nye systemet for økonomisk behovsprøving forutsetter at det utvikles nye digitale systemer. Dersom det legges opp til for mange unntak og spesialregler vil dette kunne utfordre og gjøre det vanskeligere å lage et velfungerende digitalt system, fordi man må basere seg på manuell innsending av tilleggsopplysninger. Det er etter departementets syn derfor ikke ønskelig å lage unntak som vil kunne føre til en stor økning i antall saker som ikke kan behandles på grunnlag av opplysningene som innhentes fra Skatteetaten. Dette hensynet må imidlertid avveies mot hensynet til at søkere ikke skal komme dårligere ut etter den nye ordningen. Departementet foreslår derfor at det skal kreves en endring i betalingsevnen på 15 prosent eller mer for å kunne fravike opplysningene i siste skatteoppgjør. Det vises til forskriftsforslaget § 5 og til eksemplene under. Rent praktisk antar departementet at dette vil skje ved at beregningen av betalingsevnen etter opplysninger fra Skatteetaten sendes til organet som avgjør saken, sammen med beregningen av betalingsevnen etter de selvrapporterte opplysningene. Dersom endringen i betalingsevnen fra det som følger av skatteoppgjøret og det som søkeren har rapportert inn selv overstiger 15 prosent, foreslås det at mottakerorganet må vurdere om det søkeren selv har meldt inn er tilstrekkelig dokumentert. Hvis ikke må opplysningene fra Skatteetaten legges til grunn for søknaden.

Departementet viser imidlertid til at vilkåret om en betalingsevne som ikke overstiger fem ganger folketrygdens grunnbeløp, innebærer at søkere som har fått en økning i betalingsevnen fra siste skatteoppgjør slik at de ikke lenger tilfredsstiller dette vilkåret, ikke har krav på rettshjelp.

Eksempel på endring over 15 prosent:

En søker med en bruttoinntekt på 300 000 kroner, en nettoformue på 30 000 kroner og ett barn har i utgangspunktet en betalingsevne på 2,08 ganger folketrygdens

grunnbeløp. Det tilsvarer en egenandelsprosent på 4 prosent av advokatutgiftene. For at mottakerorganet skal fravike disse opplysningene i skatteoppgjøret, må betalingsevnen ha falt til 1,77 ganger folketrygdens grunnbeløp, eller økt til 2,39 ganger folketrygdens grunnbeløp. En slik endring kan for eksempel skyldes en reduksjon eller økning i bruttoinntekten med ca. 40 000 kroner.

1.4 Fradrag ved fastsettingen av betalingsevnen til søkere med forsørgeransvar for barn

1.4.1 Gjeldende rett

Det gis ikke fradrag for forsørgeransvar for barn ved beregningen av inntektsgrensen for rett til fritt rettsråd eller fri sakførsel i dag.

1.4.2 Bakgrunnen for forslaget

Med innføringen av nye kriterier for den økonomiske behovsprøvingen skal det gis fradrag for forsørgelse av barn ved beregningen av søkers betalingsevne, jf. endringen i rettshjelploven § 11 tredje ledd og § 16 tredje ledd. Fradraget skal være koblet opp mot folketrygdens grunnbeløp, jf. Prop. 124 L (2022-2023) punkt 7.4. Dette betyr at også fradraget for forsørgeransvar justeres årlig.

Retten til fradrag for forsørgelse av barn i forbindelse med den økonomiske behovsprøvingen følger automatisk av foreldreskapet, som følger av lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) kapittel 8. Etter barnelova § 68 første ledd har foreldre som hovedregel forsørgeransvar til barnet er 18 år. Det stilles derfor ikke krav til at søker kan dokumentere at vedkommende faktisk bidrar til å forsørge barnet, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.5 og merknaden til endringen i rettshjelploven § 11. Opplysninger om foreldreskap og dermed forsørgeransvar innhentes fra Folkeregisteret, jf. rettshjelploven § 28.

For søkere som er gift eller lever sammen med felles økonomi, gjøres fradraget etter den samlede vurderingen av betalingsevnen. Det vil si at de får ett felles forsørgerfradrag. Dette sikrer at fradraget for forsørgelsesbyrde ikke blir dobbelt så stort for samboende par som for enslige, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.5.

Departementet gir forskrift om det økonomiske vilkåret og beregningen av dette, jf. endringene i rettshjelploven § 11 femte ledd og § 16 sjette ledd. Det følger av merknadene til bestemmelsene at det vil bli gitt nærmere regler om beregningen av fradraget, herunder om antallet barn man kan få fradrag for.

1.4.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår en noe annerledes innretning på fradraget for forsørgeransvar for barn enn det Rettshjelputvalgets flertall har foreslått. Departementet foreslår at fradraget per barn skal være avtagende med antall barn. Det vises til forslaget til forskrift § 6. Fradraget skal gis for barn under 18 år. Departementet viser i denne sammenhengen til barnelova § 68 første ledd.

Rettshjelputvalgets flertall foreslo at det skulle gis et fradrag på en halv ganger folketrygdens grunnbeløp (0,5 G) for hvert hjemmeboende barn, oppad begrenset til fire barn. På samme måte som det er stordriftsfordeler ved å være flere voksne i

en husholdning, vil det etter departementets syn også være visse stordriftsfordeler ved å ha flere barn. Slik departementet vurderer det er det ikke tre ganger så dyrt å ha tre barn som ett, og dermed er det heller ikke grunnlag for å gi samme størrelse på fradraget for det tredje barnet, som for det første.

Departementet bemerker dessuten at husholdninger som mottar barnebidrag, barnetrygd og stønad til barnetilsyn ikke skatter av disse bidragene, og de inngår derfor ikke i vurderingen av husholdningens betalingsevne, jf. punkt 1.3.3. Den økonomiske belastningen ved å ha forsørgeransvar for barn er dermed til en viss grad allerede hensyntatt ved at betalingsevnen som legges til grunn for husholdninger med forsørgeransvar for barn, er noe lavere enn den reelle betalingsevnen.

Departementet understreker også at fradraget ikke skal kompensere for alle utgiftene ved å ha barn, men at det skal være et fradrag fordi denne gruppen har bundne utgifter til barna, og deres økonomiske forpliktelser vil være høyere enn de som ikke har barn, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 5.5.5.

Departementet foreslår i likhet med Rettshjelputvalgets flertall å knytte størrelsen på fradraget for forsørgeransvar for barn til en andel av grunnbeløpet i folketrygden, men slik at størrelsen på fradraget fastsettes ut fra antallet barn søker har forsørgeransvaret for. For søkere som har forsørgeransvar for ett barn, foreslår departementet et fradrag på 0,5 ganger grunnbeløpet i folketrygden. For søkere med to barn foreslår departementet et fradrag på 0,65 ganger grunnbeløpet i folketrygden, og for søkere med forsørgeransvar for tre eller flere barn foreslår departementet et fradrag på 0,75 ganger grunnbeløpet i folketrygden.

Departementets forslag innebærer at det kun gis ett fradrag per søker, uavhengig av om søkeren er enslig eller samboende. Har en søker med forsørgeransvar for to barn i utgangspunktet en samlet betalingsevne på 5,4, vil fradraget gjøre at søkeren har en betalingsevne på 4,8, slik at det økonomiske vilkåret er oppfylt. Se også høringsnotatet punkt 2.3.1 for flere eksempler på hvordan fradraget vil påvirke søkerens betalingsevne og dermed også egenandelsprosenten. Departementet bemerker at det er den som søker om rettshjelp som selv må ha forsørgeransvar. Det gis ikke fradrag hvis søker er samboer med en som har forsørgeransvar.

Forskjellen på departementets og Rettshjelputvalgets flertalls forslag er at husholdninger med barn og forholdsvis lav betalingsevne, vil få en lavere egenandel med departementets forslag, mens husholdninger med høyere betalingsevne vil få en høyere egenandel.

Opplysninger om foreldreskap og dermed forsørgeransvar innhentes fra Folkeregisteret, jf. rettshjelploven § 28. Dersom opplysninger ikke er tilgjengelige i Folkeregisteret, må søkeren selv dokumentere forsørgeransvar. Dette kan for eksempel gjøres ved fremleggelse av fødselsattest.

2 Fastsetting av egenandelen

2.1 Gjeldende rett

I Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.1 er gjeldende rett når det gjelder betaling av egenandel for rettshjelp beskrevet. Som det fremgår der, betales det i dag kun egenandel ved rettshjelp i behovsprøvde saker. Ved fritt rettsråd er egenandelen én

ganger den offentlige salærsatsen, som per januar 2024 er 1215 kroner, jf. rundskriv G-06/2023. I saker med fri sakførsel utgjør egenandelen 25 prosent av utgiftene, men maksimalt åtte ganger salærsatsen. Per januar 2024 vil det si 9720 kroner.

2.2 Bakgrunnen for forslaget

Det er vedtatt endringer i rettshjelploven § 9 om betaling av egenandel, slik at bestemmelsen presiserer hvilke utgifter det skal betales egenandel av. Etter endringene skal rettshjelpmottakeren betale egenandel av advokatens salær og godtgjøring for advokatens nødvendige reiseutgifter og reisefravær. Det skal ikke betales egenandel av for eksempel utgifter til tolk, sakkyndig og merverdiavgifter. Egenandelen beregnes etter den offentlige salærsatsen og skal øke med de totale advokatutgiftene i saken. Egenandelen skal fastsettes ut fra søkers betalingsevne etter § 11 andre og tredje ledd og § 16 andre og tredje ledd. Det er ikke fastsatt et øvre tak for egenandelene, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5.1. Personer med betalingsevne som ikke overstiger én gangers folketrygdens grunnbeløp er imidlertid fritatt fra å betale egenandel, jf. § 9. Se også Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5 for en nærmere redegjørelse for endringene i § 9.

Regelendringene innebærer at søkerens betalingsevne skal brukes for å fastsette hvilken prosent av advokatutgiftene søkeren må betale i egenandel. Føringer for størrelsen på egenandelene er i stor grad fastlagt gjennom Prop. 124 L (2022–2023) og vedtatt av Stortinget. I proposisjonen punkt 12.1.2 redegjør departementet for hvordan egenandelene ville slå ut. Det som gjenstår å regulere i forskriften, er først og fremst den konkrete formelen for beregningen av egenandelen og andre detaljer knyttet til tidspunktet for beregningen.

2.3 Departementets vurderinger og forslag

2.3.1 Fastsettingen av egenandelen

Departementet foreslår å innta formelen for fastsetting av egenandelen og nærmere detaljer knyttet til fastsettingen i forskriften. Det vises til forskriftsforslaget § 7. Som nevnt er forutsetningene og den økonomiske rammen for den nye modellen med egenandelene langt på vei lagt i Prop. 124 L (2022–2023). Bakgrunnen for at egenandelsformelen ikke ble tatt med i lovforslaget, er at departementet mener en slik regulering er såpass teknisk at den egner seg bedre i forskrift. Departementet har forståelse for at selve formelen gir begrenset med veiledning for befolkningen, og viser til at det skal utvikles en digital løsning med en rettshjelpkalkulator som skal avhjelpe dette i praksis.

Prinsippet bak modellen er at størrelsen på egenandelen rettshjelpmottakeren skal betale avhenger av vedkommendes betalingsevne. Den økonomiske belastningen som påføres den enkelte rettshjelpmottakeren, skal derfor være tilpasset mottakerens privatøkonomi. Dette innebærer at personer med lav betalingsevne skal betale en lavere prosent av advokatutgiftene sammenlignet med personer med høyere betalingsevne. Utviklingen i egenandelsprosenten er progressiv. Departementets modell følger i stor grad de samme prinsippene som Rettshjelputvalgets flertalls forslag, men sammenlignet med utvalgets forslag vil personer med lav betalingsevne betale en noe lavere egenandel med

departementets forslag. Samtidig vil personer med høyere betalingsevne betale en noe høyere egenandel.

Retts Hjelp utvalgets flertall foreslo i sin utredning at egenandelene skulle være på mellom 5 prosent og 75 prosent av de samlede retts Hjelp utgiftene.

Retts Hjelp utvalgets forslag er i hovedsak fulgt opp gjennom endringene i retts Hjelp loven og forskrifts forslaget her. Departementet foreslår imidlertid at egenandelene skal starte på 1 prosent for de med lavest betalingsevne (men som overstiger én gang folketrygdens grunnbeløp), og øke til 99 prosent for de med en betalingsevne inntil fem ganger folketrygdens grunnbeløp. Egenandelen skal rundes av til nærmeste hele prosentsats.

Departementets forslag innebærer at forskjellen mellom det å akkurat falle innenfor og akkurat falle utenfor ordningen blir mindre, sammenlignet med Retts Hjelp utvalgets flertalls forslag. Med denne modellen oppnår man dermed større jevnbyrdighet mellom den som får retts Hjelp og den som faller utenfor og må betale alle advokatutgiftene av egne midler. Dette vil for eksempel kunne ha betydning i en sak med motparter der den ene parten har rett på retts Hjelp og den andre ikke. Når høyeste mulige egenandel settes til 99 prosent vil det også muliggjøre en vesentlig lavere egenandel for de med aller dårligst betalingsevne sammenlignet med utvalgets forslag, noe som bidrar til å gjøre ordningen mer sosialt utjevnende, jf. også flertallets påpekning i Innst. 91 L (2023-2024) Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i retts Hjelp loven (ny modell for økonomisk behovsprøving).

Videre er formålet med retts Hjelp ordningen at den skal bidra til at personer som ikke har råd til å dekke advokattjenester selv, får mulighet til å ha advokatbistand i saker av stor personlig og velferdsmessig betydning. Utvalget har foreslått et tak på fem ganger folketrygdens grunnbeløp fordi det må antas at personer med en betalingsevne under dette, ikke vil ha anledning til å kjøpe advokattjenester ellers. Dette er også det som er vedtatt av Stortinget. Departementet antar derfor at den nye gruppen som faller inn under ordningen, i hovedsak er en gruppe som ikke ellers ville hatt mulighet til å kjøpe advokattjenester. Forslaget vil derfor kunne innebære at advokater vil kunne ta oppdrag i flere saker enn i dag. Departementet viser også til at det er frivillig for advokater å påta seg disse oppdragene, og at de prioriterte behovsprøvede sakene i det store bildet utgjør en liten andel av mulige oppdrag for advokater. Videre viser departementet til at advokatens godtgjøring er dem samme uavhengig av størrelsen på retts Hjelp mottakerens egenandel.

For retts Hjelp mottakeren vil det fortsatt klart være et støtteelement selv ved egenandeler på 99 prosent. Støtteelementet er dessuten mer fremtredende i departementets forslag, sammenlignet med utvalgets flertalls forslag. Utvalgets flertall foreslo at det skulle betales egenandel av *alle* utgiftene i saken. I motsetning til utvalgets flertall, kom departementet i Prop. 124 L (2022–2023) kapittel 9 til at det kun skal betales egenandel av advokatutgiftene, ikke andre utgifter som tolk, sakkyndig, meddommere, rettsgebyr mv. Det skal heller ikke betales egenandel av merverdiavgiftene knyttet til noen av disse tjenestene. Selv om retts Hjelp mottakeren betaler en høy egenandel av advokatutgiftene, vil det offentlige fortsatt ha betydelige utgifter knyttet til saken. Egenandeler opp til 99 prosent muliggjør dessuten at personer med aller lavest betalingsevne enten er helt fritatt fra å betale egenandel eller betaler en mindre egenandel enn det utvalget har foreslått. Skulle grensen vært satt til 75 prosent, vil det innebære høyere

egenandeler for de med dårligst betalingsevne. En grense på 99 prosent bidrar som tidligere nevnt også i større grad til å fjerne urimelige terskeeffekter sammenlignet med utvalgets flertalls forslag, noe som er et av hovedformålene bak den nye ordningen.

Som nevnt i Prop. 124 L (2022–2023) kan den anslåtte betalingsevnen bli negativ for enkelte rettshjelpøkere. Dette gjelder særlig for rettshjelpøkere som har barn og som har svært lav bruttoinntekt og nettoformue. I disse tilfellene skal betalingsevnen settes til null, og rettshjelpøkeren skal ikke betale egenandel. Søkeren skal heller ikke betale egenandel ved bevilling til fritt rettsråd eller fri sakførsel etter rettshjelploven § 14 tredje ledd eller § 22 femte ledd, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 9.4.9. Det vises til forskriftsforslaget § 9.

Nedenfor følger eksempler på hvordan formelen for egenandeler vil slå ut. Det er ikke lagt opp til at rettshjelpmottakeren selv skal gjøre disse utregningene. Dette vil man kunne få informasjon om i rettshjelpkalkulatoren som skal stilles til rådighet for de som søker rettshjelp.

Som departementet også skriver i Prop. 124 L (2022–2023), vil ordningen måtte evalueres etter at den har virket noen år. Det gjelder særlig egenandelene og hvordan de treffer, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5.5.

Eksempler på hvordan formelen vil slå ut:

Eksempel 1 – enslig søker uten barn

«A» søker om fri rettshjelp i 2024. A er enslig og har ikke forsørgeransvar for barn. I 2023 hadde A en samlet skattbar inntekt på 350 000 kroner, og nettoformue på 20 000 kroner. Gjeldende årsgjennomsnitt for grunnbeløpet på søkertidspunktet var 122 225 kroner. *Betalingsevnen* til A er 2,9, se utregning:

$$\text{Betalingsevne } A = \frac{350\,000 + 0,5 * 20\,000}{122\,225} = 2,9$$

Egenandelsprosenten til A er 14%, se utregning:

$$\text{Egenandel } A = 100 * [0,01 + 0,0125(2,9 - 1)^2 + 0,0125(2,9 - 1)^3] = 14,1 \approx 14$$

Egenandelen i kroner A skal betale, forutsatt at advokatutgiftene er 50 000 kroner, er ca. 7 000 kroner, se utregning:

$$\text{Kroner } A = 50\,000 \text{ kroner} * 0,14 = 7\,000 \text{ kroner.}$$

Eksempel 2 - Enslig søker med barn

B, C og D har lik inntekt, formue og sivilstatus som A. Det vil si en inntekt på 350 000 og en formue på 20 000 kroner. Men B, C, og D har henholdsvis ett, to og tre barn. Betalingsevnen til B, C og D er derfor 0,5, 0,65, og 0,75 lavere enn betalingsevnen til A. Det vil si 2,9 minus fradraget for barn.

For B som har ett barn, vil betalingsevnen være 2,4, noe som tilsvarer en egenandel på 7 prosent. Er advokatutgiftene 50 000 kroner, vil søkeren måtte betale ca. 3500 kroner i egenandel.

For C, som har to barn, vil betalingsevnen være 2,9 minus 0,65, altså 2,25. Etter formelen for egenandeler tilsvarer det en egenandel på 5 prosent. Er advokatutgiftene 50 000 kroner tilsvarer det en egenandel på ca. 2500 kroner.

For D, som har tre barn, vil egenandelen være 5 prosent av utgiftene, som tilsvarer ca. 2500 kroner. I alle tilfeller vil søkeren altså falle bedre ut under den nye ordningen, sammenlignet med den tidligere ordningen.

Eksempel 3 – samboende søker uten barn

«E» er samboende og har ikke barn. I 2023 var E medlem av en husholdning med en samlet skattbar inntekt på 800 000 kroner og nettoformue på 40 000 kroner. Gjeldende årsgjennomsnitt for grunnbeløpet på søkertidspunktet var 122 225 kroner. *Betalingsevnen* til E er 4,23 se utregning:

$$\text{Betalingsevne } E = 0,6 \left[\frac{800\,000 + 0,5 * 40\,000}{122\,225} \right] = 4,03$$

Egenandelsprosenten til E er 47%, se utregning:

$$\text{Egenandel } E = 100 * [0,01 + 0,0125(4,03 - 1)^2 + 0,0125(4,03 - 1)^3] = 47,25 \\ \approx 47$$

Egenandelen i kroner E skal betale, forutsatt at advokatutgiftene er 50 000 kroner, er ca. 23 500 kroner, se utregning:

$$\text{Kroner } A = 50\,000 \text{ kroner} * 0,47 = 23\,500.$$

Eksempel 4 – samboende søker med barn

F, G og H har lik inntekt, formue og sivilstatus som E. Det vil si en samlet inntekt på 800 000 kroner og en formue på 40 000 kroner. Men F, G, og H har henholdsvis ett, to og tre barn. Betalingsevnen til F, G og H er derfor 0,5, 0,65, og 0,75 lavere enn betalingsevnen til E. Det vil si 4,03 minus fradraget for barn.

For F som har ett barn, vil betalingsevnen være 3,53, noe som tilsvarer en egenandel på 29 prosent. Er advokatutgiftene 50 000 kroner, vil søkeren måtte betale 14 550 kroner i egenandel.

For G, som har to barn, vil betalingsevnen være 4,03 minus 0,65, altså 3,38. Etter formelen for egenandeler tilsvarer det en egenandel på 25 prosent. Er advokatutgiftene 50 000 kroner, blir egenandelen 12 500 kroner.

For D, som har tre barn, vil egenandelen være 22 prosent av utgiftene, som tilsvarer 11 000 kroner av advokatutgifter på 50 000 kroner. Alle disse søkerne vil være personer som ikke faller inn under dagens ordning, og som ville måtte dekke alle utgiftene til knyttet til saken selv.

2.3.2 Endringer i søkerens økonomi

Dersom det går lang tid fra det søkes om rettshjelp til oppdraget er avsluttet og egenandelen skal betales, kan søkerens betalingsevne ha endret seg. Dette kan medføre at egenandelsprosenten som ble fastlagt da vedkommende søkte om rettshjelp, ikke lenger reflekterer søkerens betalingsevne. Departementet foreslår

derfor i forskriftsforslaget § 7 andre ledd en unntaksbestemmelse som åpner for at søkeren kan få fastsatt sin egenandelsprosent på nytt dersom søkerens økonomi er redusert med 20 prosent eller mer fra søknadstidspunktet.

Dersom alle endringer i søkerens økonomi skal tas hensyn til, vil det imidlertid kunne doble arbeidsmengden for organet som avgjør søknaden om rettshjelp, og samtidig gjøre det vanskelig å legge til rette for en effektiv digital løsning. Det vil også gi lite forutsigbarhet for søkeren. Den klare hovedregelen må derfor være at egenandelen fastsettes på søknadstidspunktet. I enkelte tilfeller kan det imidlertid være rimelig å ta hensyn til endringer i søkerens økonomi fra søknadstidspunktet, og til oppdraget er avsluttet og egenandelen skal kreves inn. Det gjelder særlig dersom søkerens økonomi har forverret seg vesentlig, slik at det vil gi et betydelig utslag i fastsettingen av betalingsevnen og dermed også egenandelsprosenten. Se forslaget til § 7 andre ledd.

Det er endringer i den samlede betalingsevnen som må danne grunnlaget for vurderingen av om det kan kreves en ny fastsetting. Endringer i inntekt eller formue alene kan ikke være et vilkår for ny vurdering. Bakgrunnen for dette er at inntekt og formue vurderes samlet når betalingsevnen fastsettes, og at de vektet ulikt. Rettshjelpmottakeren selv vil i utgangspunktet ha best oversikt over endringer i inntekten eller formuen. Rettshjelpmottakeren kan selv gå inn på nettsiden og bruke rettshjelpkalkulatoren for å få en indikator på hva den nye betalingsevnen og egenandelsprosenten er, for deretter å vurdere om vedkommende vil kreve en ny fastsetting etter rettshjelpforskriften § 7 andre ledd. At det finnes en adgang til å få fastsatt betalingsevnen på nytt, er noe advokaten bør veilede klienten om som en del av oppdraget. Også innvilgende myndighet kan veilede rettshjelpmottakeren, særlig om hvordan den digitale løsningen skal benyttes.

Departementet har vurdert om størrelsen på egenandelen i kroner bør ha betydning for om det kan kreves en ny vurdering. Er advokatutgiftene små, vil en endring i egenandelsprosenten fra for eksempel 1 prosent til 5 prosent gi et relativt lite utslag i kroner. Ettersom hele modellen bygger på at egenandelen skal være tilpasset søkerens betalingsevne, og at søkeren selv skal kunne påvirke omfanget av bistanden, er departementets syn at størrelsen i kroner ikke bør være avgjørende.

Etter departementets syn vil det alternativet som er mest i tråd med den nye modellen, hvor økonomien skal vurderes samlet, være å sette en endring i *betalingsevnen* som vilkår. Departementet understreker at dette er en unntaksbestemmelse som er ment å forhindre klart urimelige utslag av den nye modellen. Det vil gi mest forutsigbarhet for søkeren og minst administrasjon for det offentlige dersom søkeren kan forholde seg til den opprinnelige egenandelsprosenten. Dette bør derfor være den klare hovedregelen. Departementet foreslår derfor at reduksjonen i betalingsevnen må være på 20 prosent eller mer for at søker skal kunne kreve en ny fastsetting av betalingsevnen. Bakgrunnen for at departementet foreslår en høyere prosent her sammenlignet med ved den første fastsettelsen av søkerens betalingsevne, er at det etter departementets syn er rimelig å hensynta mindre endringer i betalingsevnen ved første fastsettelse enn når unntaksbestemmelsen om ny fastsettelse benyttes. Kravene til dokumentasjon av endret betalingsevne må skje på samme måte som

ved første søknad, altså gjennom skatteoppgjør, innrapporterte inntekter eller annen dokumentasjon, jf. punkt 1.3.3.

2.4 Fastsetting av egenandelen i saker med stykkpris

2.4.1 Gjeldende rett

Når rettshjelp mottas etter behovsprøving, skal søkeren betale en egenandel, jf. rettshjelploven § 9 og rettshjelpforskriften kapittel 2. Ved fritt rettsråd er egenandelen én gang den offentlige salærsatsen, som per januar 2024 er 1215 kroner. I saker med fri sakførsel utgjør egenandelen 25 prosent av utgiftene, men maksimalt åtte ganger salærsatsen.

2.4.2 Bakgrunnen for forslaget

På rettsrådsstadiet godtgjøres de fleste sakene med en fastsatt stykkpris etter stykkprisforskriften. Som det fremgår i Prop. 124 L (2022–2023), er departementets syn at den nye modellen for behovsprøvd rettshjelp er forenelig med dagens stykkprisordning. Et system med prosentvise egenandeler må imidlertid tilpasses stykkprisordningen, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5.1 på side 52:

«Departementet anser det ikke for rimelig at stykkprisbetalingen i ethvert tilfelle skal danne grunnlaget for beregningen av egenandelens størrelse. Enkelte ganger vil det faktiske arbeidet i saken utgjøre færre timer enn det som dekkes etter stykkprisen. Egenandelen bør i disse tilfellene beregnes med utgangspunkt i den tiden advokaten faktisk har arbeidet med saken. Hvis advokatens arbeid overstiger det timeantallet som danner grunnlaget for stykkprisen, men ikke i et slikt omfang at det gis adgang til skjønnsmessig fastsettelse av salæret etter rettshjelpforskriften § 3-5, bør stykkprisen være grunnlaget for beregningen av egenandelens størrelse. Når vilkårene for skjønnsmessig salærfastsettelse er oppfylt, bør det timeantallet som dekkes være utgangspunkt for beregning av egenandelen. Dersom advokaten egeninnvilger rettshjelp, bør statsforvalterne fastsette egenandel samtidig som de fastsetter salæret».

Etter endringene i rettshjelploven § 9 tredje ledd gir departementet forskrift om beregningen av egenandelen.

2.4.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår å regulere fastsettingen av egenandeler i saker med stykkpris i rettshjelpforskriften. Det vises til forskriftsforslaget § 8. Forslaget innebærer i stor grad en regulering i tråd med vurderingen som departementet gjorde i Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5.1.

2.5 Innkreving av egenandelen

I Prop. 124 L (2022–2023) har departementet fulgt opp Rettshjelputvalgets flertalls forslag om at egenandelen skal kreves inn av det offentlige. Etter endringene i rettshjelploven § 9 andre ledd, fremkommer det derfor at egenandelen skal kreves inn av staten, jf. også Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5.4. Departementet kan gi forskrift om innkrevingen, jf. § 9 tredje ledd. Departementet skriver i Prop. 124 L (2022–2023) punkt 8.5.4 at det er naturlig at oppgaven å kreve inn egenandeler legges til Statens innkrevingssentral, eventuelt at den deles

mellom Statens innkrevingsentral på rettsrådsstadiet og domstolene/Domstoladministrasjonen på sakførselstadiet.

I tråd med det som fremgår i proposisjonen, legger departementet opp til at Statens innkrevingsentral skal kreve inn egenandeler på rettsrådsstadiet og for fri sakførsel i Trygderetten. Innkrevingen hos Statens innkrevingsentral reguleres i forskrift 1. juni 2013 nr. 565 (SI-forskriften). Innkreving av egenandeler på rettsrådsstadiet vil derfor tas inn i SI-forskriften § 1, i likhet med krav om refusjon og tilbakebetaling av salær etter rettshjelploven § 8. Dette vil innebære at SI har kompetanse til å fastsette betalingsutsettelse og betalingsnedsettelse, jf. lov 11. januar 2013 nr. 3 (SI-loven) § 8. Det gjelder også i forbindelse med frivillige gjeldsordninger, jf. lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gjeldsordningsloven) § 4-12. Etter departementets syn er det ikke nødvendig å regulere innkrevingen av egenandeler på rettsrådsstadiet nærmere i rettshjelpforskriften.

Når det gjelder innkreving av egenandeler for fri sakførsel i domstolene, kan disse enten kreves inn av Statens innkrevingsentral, eller av domstolene selv. Domstoladministrasjonen har fremmet et ønske om at egenandelene skal kreves inn av domstolene. Bakgrunnen for dette er at det i forbindelse med opprettelsen av domstolenes regnskaps- og lønnsseksjon i Domstoladministrasjonen (DRL), ble utviklet en felles digital saksbehandlingsflyt i Lovisa for fakturering i saker, hvor regnskapsføring og innkreving er satt opp med integrasjoner mot økonomisystemene som benyttes av domstolene. Dersom kravene skal kreves inn av Statens innkrevingsentral, vil det gi merutgifter til utvikling og forvaltning av nye integrasjonsløsninger. Dersom egenandelene for fri sakførsel i saker for domstolene skal kreves inn av domstolene, vil dette innebære at egenandelene i første omgang kreves inn av DFØ, for deretter å bli sendt videre til et privat inkassoforetak dersom kravet ikke lar seg inndrive.

Forutsatt at egenandelene på sakførselstadiet ikke skal kreves inn av Statens innkrevingsentral, foreslår departementet regulere i forskriften at Domstoladministrasjonen krever inn egenandelene. Det vises til forskriften § 10. Videre foreslår departementet en bestemmelse om at Domstoladministrasjonen har kompetanse til å gi betalingsutsettelse og betalingsnedsettelse, herunder også ved vedtakelse av frivillige gjeldsordninger. Det vises til forskriften § 22. I bestemmelsen foreslås det at SI-loven § 8 første ledd skal gjelde så langt den passer. Dette vil innebære at de samme vurderingsmomentene skal legges til grunn ved spørsmål om betalingsutsettelse og betalingsnedsettelse av egenandelskrav i saker om fritt rettsråd og fri sakførsel.

Departementet foreslår å forskriftsfeste at egenandelen skal betales etter at oppdraget er utført, se forskriftsforslaget § 7 tredje ledd. Det vil si at egenandelen kan kreves inn selv om det er fremmet en klage, med mindre det er besluttet at vedtaket ikke skal iverksettes før klagen er avgjort, jf. lov 10. februar 1967 nr. 10 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 42.

3 Innsending og behandling av søknader om fri rettshjelp

3.1 Gjeldende rett

I Prop. 124 L (2022–2023) kapittel 10 redegjøres det for gjeldene rett når det gjelder innsending og behandling av søknader om rettshjelp. Der fremgår det blant annet at dagens systemer for søknader og innvilgelser bare delvis er digitaliserte. Dersom advokaten søker om fritt rettsråd på vegne av en klient, skal arbeidsoppgaven eller søknaden sendes inn elektronisk av advokaten via rettsrad.no, jf. rettshjelpforskriften § 3-6. Rettshjelpmottakeren kan også søke selv, men da på et papirskjema eller digitalt skjema som sendes til statsforvalteren utenfor rettsrad.no. I saker for domstolene sendes søknaden inn via Aktørportalen dersom advokaten sender inn søknaden på vegne av klienten. Rettshjelpmottakeren kan også søke selv, men da utenfor Aktørportalen. Selve behandlingen av søknadene skjer i de ulike organenes saksbehandlingssystemer.

Det er opp til søkeren å dokumentere at vilkårene for rettshjelp er oppfylt. Som regel brukes siste tilgjengelige skatteoppgjør for å dokumentere inntekt og formue. Når advokaten søker på rettsrad.no hentes denne dokumentasjonen inn automatisk. I andre tilfeller må søkeren legge ved en utskrift.

En søknad om fri rettshjelp skal i utgangspunktet fremmes før rettshjelpen gis. Fri rettshjelp kan imidlertid også innvilges etter at saken eller det aktuelle problemet det søkes fri rettshjelp for, er ferdigbehandlet, jf. rettshjelploven § 6. Verken rettshjelploven, rettshjelpforskriften eller salærforskriften oppstiller noen frist for å fremsette en søknad om etterbevilling av rettshjelp. I salærforskriften § 5 første ledd fremgår det imidlertid at arbeidsoppgaver skal leveres til den salærfastsettende myndighet snarest og senest innen tre måneder etter avsluttet arbeid.

Det stilles en rekke krav til behandling av personopplysninger i forbindelse med søknader om rettshjelp. Disse kravene følger av lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven). Departementet viser til Prop. 124 L (2022–2023) punkt 10.1.4, hvor departementet har gitt en generell redegjørelse for kravene til behandling av personopplysninger. I proposisjonen punkt 10.4.1 redegjør departementet videre for lovforslagets personvernkonsekvenser.

3.2 Bakgrunnen for forslaget

Departementet forventer at flere vil søke om rettshjelp når den nye modellen for økonomisk behovsprøving trer i kraft. Samtidig vil det bli mer krevende for det rettssøkende publikum selv å kunne ta stilling til om de faller inn under ordningen og å finne ut hvilken egenandel de eventuelt vil måtte betale. I Prop. 124 L (2022–2023) har departementet derfor lagt opp til at det rettssøkende publikum skal kunne benytte seg av en rettshjelpkalkulator. Kalkulatoren skal gi en foreløpig vurdering av søkerens situasjon og gi svar på om søkeren faller inn under ordningen eller ikke, og den skal gi en indikasjon på hvilken prosentsats vedkommende eventuelt må betale i egenandel. Rettshjelpkalkulatoren skal også kunne brukes av søkerens advokat i forbindelse med at advokaten vurderer å ta på seg et oppdrag.

Vurderingene etter den nye modellen vil også bli mer krevende for den instansen som behandler søknaden. I tråd med Rettshjelputvalgets flertalls forslag, legger departementet i Prop. 124 L (2022–2023) opp til at søknadsprosessen skal digitaliseres. Endringene i rettshjelploven § 28 legger til rette for at det kan innhentes relevant informasjon fra Skatteetaten og Folkeregisteret til bruk i behandlingen av søknadene om rettshjelp. Adgangen til å innhente disse opplysningene er lagt til «offentlige organer som behandler søknader om rettshjelp». Endringen er en videreføring og en utvidelse av gjeldende rett, og den innebærer at informasjonen kan innhentes både i forbindelse med behandlingen av en innkommet søknad og i forbindelse med en forhåndsvurdering av om det økonomiske vilkåret er oppfylt, jf. Prop. 124 L (2022–2023) punkt 10.4.2.

Etter rettshjelploven § 13 nytt tredje ledd og § 19 nytt tredje ledd kan departementet gi forskrift om behandling av søknader om fritt rettsråd og fri sakførsel, herunder at søknader kan avgjøres ved automatisert behandling.

Statens sivilrettsforvaltning har et overordnet ansvar for rettshjelpområdet og har ansvar for oppgaven å etatsstyre statsforvalterne på rettshjelpfeltet. Departementet har gitt Statens sivilrettsforvaltning i oppdrag å utvikle en digital løsning for forhåndsvurdering av søknader og automatisering av behovsprøvingen.

3.3 Nærmere beskrivelse av den digitale løsningen som skal utvikles

Det skal utvikles en felles søknadsportal/rettshjelpapplikasjon for søknader om fri rettshjelp, både på rettsråd- og sakførselsstadiet. Løsningen vil i stor grad basere seg på gjenbruk og videreutvikling av eksisterende system- og saksbehandlingsløsninger. Den skal benyttes både av privatpersoner og advokater, og organene som avgjør søknadene skal også ha tilgang til kalkulatoren i applikasjonen.

Alle søknader om rettshjelp til statsforvalterne, domstolene og Trygderetten skal sendes via portalen. Søknader i saker uten behovsprøving sendes direkte videre til organet som skal avgjøre søknaden eller utbetale salæret, mens behovsprøvde saker skal gjennomgå en forberedende vurdering i applikasjonen. Ved den forberedende vurderingen fastsettes søkerens betalingsevne, som også danner grunnlaget for egenandelen søkeren skal betale. For å fastsette betalingsevnen innhentes aktuelle opplysninger direkte fra Folkeregisteret og Skatteetaten.

Det lages et visningsbilde, som viser dataene og beregningen for søkeren eller advokaten. Opplysningene kan korrigeres ved at det lastes opp dokumentasjon som viser endringer etter siste skatteoppgjør eller sammenlignet med det som er registrert om sivilstatus og foreldreskap (forsørgeransvar) i Folkeregisteret. Søknaden og opplysninger om betalingsevnen sendes deretter til organet som skal behandle søknaden. Med oversendelsen skal det følge en automatisert beregning av søkerens betalingsevne og egenandelsprosenten som skal betales.

Systemet innebærer en direkte toveis integrasjon mellom rettshjelpapplikasjonen og fagsystemene hos statsforvalterne, domstolene og Trygderetten. Slik vil applikasjonen kunne kommunisere direkte med fagsystemene, og saksbehandlere vil kunne bruke beregningsløsningen i rettshjelpapplikasjonen fra sitt fagsystem. Dette vil gjøre saksflyten mer brukervennlig og effektiv.

For søkerne vil løsningen ha den fordel at all kommunikasjon om rettshjelpsøknaden vil kunne gå gjennom rettshjelpsapplikasjonen. I tillegg vil en

slik integrasjon gi mindre behov for manuell saksbehandling fordi kommunikasjonen mellom rettshjelpapplikasjonen og fagsystemene er automatisert.

3.4 Departementets vurderinger og forslag

3.4.1 Innledende om forslagene

Departementet foreslår en hovedregel om at søknader om rettshjelp som avgjøres av statsforvalterne, domstolene eller Trygderetten, skal sendes gjennom rettshjelpapplikasjonen. Det vises til forskriftsforslaget § 11 første ledd. Det foreslås unntak fra hovedregelen dersom det foreligger særlige grunner for at søkeren ikke kan sende inn søknaden gjennom løsningen, jf. forskriftsforslaget § 11 første ledd. Videre foreslår departementet at søknader om behovsprøvd rettshjelp må sendes innen tre måneder etter at oppdraget er avsluttet, jf. forskriftsforslaget § 11 tredje ledd. Når søknaden lastes opp i applikasjonen, innhentes opplysninger fra Folkeregisteret og Skatteetaten, før søknaden sendes videre til den domstolen eller det forvaltningsorganet som har kompetanse til å avgjøre den. Sammen med søknaden sendes en automatisert beregning av søkerens betalingsevne og egenandelsprosenten som skal betales, jf. forskriftsforslaget § 12.

3.4.2 Én felles søkeportal

En digitalisering av søknadsprosessen er en nødvendig forutsetning for at den nye modellen for behovsprøving skal fungere effektivt. Departementet har gitt Statens sivilrettsforvaltning i oppdrag å utvikle en digital løsning hvor det rettssøkende publikum kan få bistand til å beregne søkerens betalingsevne og egenandelsprosent i en rettshjelpkalkulator, som skissert i Prop. 124 L (2022–2023). Etter departementets syn vil det være en fordel for det rettssøkende publikum om alle søknader om rettshjelp kan *sendes inn* samme sted. Dette ble også foreslått av Rettshjelputvalgets flertall. Departementet foreslår derfor at søknader om rettshjelp i saker som avgjøres av statsforvalterne, domstolene og Trygderetten, som hovedregel skal sendes inn gjennom den digitale løsningen som eies av Statens sivilrettsforvaltning – rettshjelpapplikasjonen, jf. forskriftsforslaget § 11 første ledd. Dette gjelder både søknader i behovsprøvde og ikke-behovsprøvde saker, som det tidligere ikke har vært mulig for privatpersoner å sende inn digitalt.

Det mest hensiktsmessige er om flest mulig søknader sendes gjennom rettshjelpapplikasjonen. Løsningen legger opp til at flere opplysninger skal innhentes automatisk, slik at den som søker i utgangspunktet ikke behøver å hente inn opplysninger om og dokumentasjon av forsørgeransvar, inntekt og formue selv. Søkeren vil imidlertid ha mulighet til å kvalitetssikre og eventuelt fremme innsigelser mot opplysningene som innhentes. Videre vil organet som behandler søknaden unngå å bruke saksbehandlerkapasitet på å legge opplysningene manuelt inn i saksbehandlingssystemet. Det reduserer risikoen for manuelle feil ved innregistrering, noe som kan føre til følgefeil i fastsettingen av betalingsevnen og egenandelsprosenten. I løsningen vil det finnes felter som søkeren må fylle ut og hvor det eventuelt må lastes opp tilhørende dokumentasjon. Løsningen vil derfor sikre at søknaden er tilstrekkelig opplyst når den sendes inn, og dermed legge til rette for en rask avgjørelse av saken. Etter departementets syn er det ikke hensiktsmessig å regulere nærmere hvilke opplysninger og dokumentasjon som

skal kreves. Dette vil avhenge av flere forhold, herunder hvilket saksområde søknaden gjelder.

Departementet mener imidlertid at det er nødvendig med en unntaksbestemmelse for de tilfellene hvor søkeren ikke kan benytte seg av rettshjelpapplikasjonen og enda ikke har en advokat som kan bistå i søknadsprosessen. Departementet foreslår derfor at dersom det foreligger «særlige grunner», skal søknaden likevel kunne sendes utenfor den digitale løsningen, jf. forskriftsforslaget § 11 første ledd. Søknaden må da sendes direkte til organet som har kompetanse til å innvilge søknaden, og søkeren må selv innhente og legge ved relevant dokumentasjon. Departementet antar at det er flere tilfeller der det kan være aktuelt å bruke unntaksbestemmelsen. Det kan for eksempel være dersom søkeren ikke har tilgang til nettsiden på grunn av at søkeren ikke har elektronisk ID, eller at søkeren har en funksjonsnedsettelse som gjør at vedkommende ikke kan søke digitalt uten bistand. Unntaket kan også anvendes dersom det søkes på vegne av en mindreårig, eller dersom søkeren er utenlandsk og søker om rettshjelp i Norge etter konvensjon 1. mars 1954 om den sivile prosess artikkel 20. Dette er ikke ment som en uttømmende liste. Organet som har søknaden til behandling, må gjøre en konkret vurdering av hvorvidt det må anses å foreligge særlige grunner som gjør at søkeren ikke er forpliktet til å søke gjennom den digitale løsningen.

Departementet legger opp til at organet som mottar en søknad utenfor den digitale løsningen, men ikke finner at det foreligger særlige grunner til at den ikke kan sendes digitalt, i utgangspunktet skal kunne avvise søknaden. Departementet viser imidlertid til at både forvaltningsorganer og domstolene har veiledningsplikt, og at søknaden ikke kan avvises uten at organet har hatt en kontakt med søkeren først for å oppfordre søkeren til å sende inn søknaden digitalt og eventuelt gitt veiledning i hvordan det kan gjøres. Departementet antar at årsaken til at søknaden ikke er sendt digitalt, kan være at søkeren ikke er kjent med løsningen. Terskelen for å avvise en søknad om ikke-behovsprøvd rettshjelp sendt fra en privatperson utenfor den digitale løsningen bør være høy.

Viser det seg at det foreligger særlige grunner og søkeren derfor ikke kan søke digitalt, skal organet ta den mottatte søknaden til behandling. Organet som skal behandle den fysiske søknaden må imidlertid ha tilgang til kalkulatoren i rettshjelpapplikasjonen hvor det kan få bistand til å beregne betalingsevnen og egenandelsprosenten som skal betales.

De organene som har avgjørelsesmyndighet i søknader om rettshjelp, jf. rettshjelploven og rettshjelpforskriften, har rettslig grunnlag til å behandle personopplysninger i forbindelse med søknader om rettshjelp, jf. personvernforordningen artikkel 6 nr. 1 bokstav e, jf. artikkel 6 nr. 3. Det vises til nærmere omtale i Prop. 124 L (2022–2023) punkt 10.4. Disse organene er også behandlingsansvarlige. Departementet forutsetter at det inngås eventuelle nødvendige databehandleravtaler mellom Statens sivilrettsforvaltning som leverandør av løsningen og statsforvalterne, domstolene og Trygderetten om mottak og videreformidling av søknadene gjennom løsningen.

Departementet nevner for ordens skyld at *salæroppgaver* i saker for domstolene fortsatt skal sendes inn gjennom Aktørportalen, jf. forskrift 28. oktober 2016 nr. 1258 om elektronisk kommunikasjon med domstolene (ELSAM-forskriften) § 3a.

Departementet mener det er forsvarlig og hensiktsmessig at alle søknadene sendes inn gjennom en felles løsning som leveres av Statens sivilrettsforvaltning. Dette skal skje i en annen løsning enn Statens sivilrettsforvaltnings alminnelige saksbehandlingssystem, og det vil derfor være avgrenset hvilke personer som får tilgang til opplysningene. Det vil være tekniske ressurspersoner autorisert av Statens sivilrettsforvaltning, samt dedikerte ansatte hos databehandler. Behovsprøvingen i rettshjelpapplikasjonen skal skje uten at saksbehandlere er inne i saken og gjør en vurdering. Behandlingen er avgrenset og skal skje i systemer som ivaretar hensynet til informasjonssikkerhet, jf. punkt 3.3. I ikke-behovsprøvede saker skal løsningen fungere som en ren søknadsportal.

Alternative løsninger for innsending av søknaden og automatiseringen av behovsprøvingen er vurdert av departementet, men anses ikke som hensiktsmessige. For eksempel er det vurdert en løsning der de ulike organene oppretter egne digitale løsninger for innsending og automatisering av behovsprøvingen. Det vil være mindre kostnadseffektivt sammenlignet med en løsning der oppgaven legges til ett sentralt organ. Videre kan det at kun ett sentralt organ utvikler og drifter løsningen, føre til større grad av kontroll og rettslikhet. Det vil også bidra til å gjøre ordningen mer oversiktlig og tilgjengelig for søkerne.

3.4.3 Automatisering av behovsprøvingen

Departementet foreslår at søknaden skal videresendes fra rettshjelpapplikasjonen til det organet som skal avgjøre søknaden. Rettshjelpapplikasjonen er nærmere beskrevet i punkt 3.3.

Opplysningene som søkeren eller advokaten har lagt inn i applikasjonen, eller som er innhentet fra Folkeregisteret og Skatteetaten, skal ikke bearbeides av Statens sivilrettsforvaltning før den videre oversendelsen. Opplysningene skal videreformidles til innvilgende myndighet slik de er innhentet eller lagt inn. Med oversendelsen skal det i tillegg følge en automatisert beregning av søkerens betalingsevne og egenandelsprosenten som skal betales, jf. forskriftsforslaget § 12. Beregningen skal utformes på bakgrunn av opplysningene som er innhentet eller lagt inn i søknaden, og etter formlene i kapittel 1 og 2. Beregningen skal utgjøre en beslutningsstøtte for organet som skal avgjøre søknaden, men det er fortsatt domstolen eller forvaltningsorganet som skal avgjøre søknaden, jf. forskriftsforslaget §§ 13 og 17. Beregningen baseres på en automatisert behandling av opplysninger om søkerens inntekt, formue og forsørgeransvar for barn, og en eventuell samboers eller ektefelles inntekt og formue, jf. forskriftsforslaget § 12.

Utgangspunktet etter personvernforordningen artikkel 22, er at individet har rett til ikke å være gjenstand for en «avgjørelse som utelukkende er basert på automatisert behandling», og «som har rettsvirkning for eller på tilsvarende måte i betydelig grad påvirker vedkommende». Departementet mener at det ikke er nødvendig å konkludere i spørsmålet om beregningen av søkerens betalingsevne og egenandelsprosent i rettshjelpapplikasjonen omfattes av forordningen artikkel 22. Spørsmålet kommer slik departementet ser det ikke på spissen, da forslaget til forskriftsbestemmelse i § 12, gitt med hjemmel i rettshjelploven § 13 nytt tredje ledd og § 19 nytt tredje ledd, er ment å oppfylle kravene i forordningen artikkel 22 nr. 2 bokstav b. Etter denne bestemmelsen kommer begrensningene knyttet til avgjørelser «som utelukkende er basert på automatisert behandling» ikke til anvendelse dersom avgjørelsen er tillatt i henhold til nasjonal rett, så lenge det er

«fastsatt egnede tiltak for å verne den registrertes rettigheter, friheter og berettigede interesser».

Etter departementets syn er det tilstrekkelige tiltak for å verne den registrertes rettigheter, friheter og berettigede interesser. Derfor er det etter departementets syn ikke betenkelig med en automatisert behandling av opplysninger knyttet til inntekt, formue og forsørgeransvar i forbindelse med beregningen av søkerens betalingsevne og egenandelsprosent. Det er ikke noe skjønn knyttet til disse vurderingene. Opplysningene er delvis innhentet fra andre offentlige organer, og delvis fra søkeren selv. Opplysningene fra offentlige organer skal søkeren ha mulighet til å kommentere på dersom opplysningene er uriktig, jf. punkt 3.3. Dette skal søkeren kunne gjøre allerede når vedkommende legger inn søknaden, slik at opplysningene kan korrigeres før innsendelsen. Dette vil sikre full transparens for søkeren fra første stund, og vedkommende kan kommentere opplysningene som legges til grunn for de automatiske beregningene før noen ser på saken manuelt. Departementets syn er at automatisk innhenting av skatte- og inntektsopplysninger fra Skatteetaten, kombinert med egenrapportering, vil redusere risikoen for manuelle feil.

Videre viser departementet til at den automatiserte behovsprøvingen kun er ment som en beslutningsstøtte, og at den endelige avgjørelsen gjøres av organet som har saken til behandling. Den endelige avgjørelsen kan også påklages etter reglene i rettshjelploven § 26 eller ankes etter § 27. Videre skal ikke den som søker på vegne av en mindreårig være forpliktet til å søke gjennom den digitale løsningen, og det vil da heller ikke gjøres en automatisert behovsprøving, dette i tråd med personvernforordningens fortalespunkt 71 om at avgjørelser som gjelder barn ikke bør være gjenstand for automatisert behandling. Organet som har saken til avgjørelse vil imidlertid kunne bruke kalkulatoren som beslutningsstøtte også i disse sakene. Det kan ikke forutsettes at organet som avgjør søknaden skal overprøve selve utregningen som kalkulatoren i rettshjelpapplikasjonen gjør. En saksbehandler vil imidlertid kunne se på og overprøve hvilke opplysninger om blant annet inntekt og formue som legges til grunn for beregningen.

Statens sivilrettsforvaltning er klageinstans for statsforvalternes vedtak om rettshjelp etter rettshjelploven. Etter departementets vurdering vil det at Statens sivilrettsforvaltning eier den digitale løsningen være forenelig med organets rolle som klageinstans. Det er ingen saksbehandlere i Statens sivilrettsforvaltning som skal inn og vurdere søknaden før den sendes videre. Behandlingen i applikasjonen skjer på vegne av den virksomheten som skal avgjøre saken. Vedlegget som skal utformes i rettshjelpapplikasjonen og legges ved søknaden når den videresendes, er basert på en automatisert behandling av nærmere bestemte opplysninger, og skal som nevnt ikke være bindende for organets endelige beslutning.

Personvernkonsekvensene står etter departementets vurdering i et rimelig forhold til målet som søkes oppnådd, jf. personvernforordningen artikkel 6 nr. 3. Departementet viser til redegjørelsene overfor om fordelene ved ordningen. Videre viser departementet til at systemet som utvikles av Statens sivilrettsforvaltning skal være basert på brukerhensyn og hensynet til en mer effektiv og sikker saksflyt, og at alminnelige krav til sikkerhet ved behandlingen etter artikkel 32 gjelder. Departementet forutsetter også at rettshjelpapplikasjonen opplyser til brukeren hvilke personopplysninger som hentes inn og hvor de hentes fra, og hvordan den automatiserte behandlingen foregår (algoritmens forklarbarhet), jf.

kravene til informasjonen til den registrerte i forordningen artikkel 13 og 14. Videresendingen skal i hovedsak skje gjennom en integrasjon mellom den digitale løsningen og innvilgende myndigheters saksbehandlingssystemer, slik at også dette leddet skjer på en sikker og betryggende måte.

3.4.4 Søknadsfrist for behovsprøvde saker

Departementet foreslår en frist på tre måneder etter at advokatens arbeid i saken er avsluttet for å sende inn søknader om rettshjelp i behovsprøvde saker, jf. forskriftsforslaget § 11 tredje ledd.

Rettsbjelpmottakeren bør få en avklaring på hva som skal betales i egenandel, mulighet til å betale denne og legge saken bak seg innen rimelig tid etter at advokatens arbeid er avsluttet. Det bør også være i advokatens interesse å få godtgjøring for arbeidet så snart som mulig etter at oppdraget er ferdig. Videre kan det være praktisk vanskelig å finne ut hva søkerens inntekt og formue var da bistanden ble gitt dersom det går lang tid mellom oppdraget og søknaden. Dette gjelder både for søkeren og for organet som skal ta stilling til søknaden. Dersom søknaden fremmes innen tre måneder etter at advokatens arbeid i saken er avsluttet, antar departementet at siste skatteoppgjør som hovedregel vil kunne brukes til å fastsette søkerens betalingsevne og egenandelsprosent. Ettersom det ikke betales egenandel i de ikke-behovsprøvde sakene, finner departementet ikke grunn til å foreslå en tilsvarende frist for ikke-behovsprøvde saker i rettshjelpforskriften. Departementet viser imidlertid til at det er en frist for innsending av *salær oppgaver* i salærforskriften § 5 første ledd som også gjelder for ikke-behovsprøvde saker. Denne gjelder også for salær oppgaver i forbindelse med egeninnvilgelser av rettshjelp. I praksis vil det derfor allerede gjelde en frist på tre måneder for å sende inn søknaden i de aller fleste saker.

Selv om forslaget om en søknadsfrist på tre måneder kan innebære en innskrenking av adgangen til å søke om etterbevilling, er departementets syn at en søknadsfrist er forenelig med rettshjelploven § 6. Det vil fortsatt være mulig å søke om rettshjelp etter at saken er påbegynt eller ferdigbehandlet. Søknaden må imidlertid fremmes innen tre måneder etter at arbeidet er avsluttet, noe som etter departementets vurdering er en rimelig frist. Det er også i samsvar med den praksis de fleste advokater følger allerede i dag.

4 Videreføring fra rettshjelpforskriften 2005 mv.

Forskriftsforslaget §§ 13, 14 og 15 viderefører rettshjelpforskriften 2005 § 3-1 til og med § 3-4, men med enkelte språklige og strukturelle endringer. Det samme gjelder forskriftsforslaget §§ 17, 18 og 19, som viderefører rettshjelpforskriften 2005 § 4-1 til og med § 4-5.

Enkelte andre reguleringer i rettshjelpforskriften 2005 foreslår departementet ikke å videreføre i den nye forskriften. Det gjelder blant annet rettshjelpforskriften § 4-6 om hvem som har kompetanse til å innvilge fritak fra rettsgebyr etter rettshjelploven § 25. Hvilke organer som har denne kompetansen følger allerede av rettshjelploven § 25.

Hvem som er klageinstans i saker som avgjøres av statsforvalteren, er i dag regulert i rundskriv G-6/2006 Delegasjon av Justisdepartementets myndighet til å avgjøre klager etter lov om fri rettshjelp og salærforskriften til

Justissekretariatene. For å gjøre regelverket mer tilgjengelig, foreslår departementet å innta i den nye rettshjelpforskriften at Statens sivilrettsforvaltning er klageinstans i saker som avgjøres av statsforvalteren. Det vises til forskriftsforslaget §§ 16 og 20. Forslagene innebærer ingen realitetsendringer. Departementet foreslår samtidig å oppheve rundskrivet.

5 Ikraftsetting og overgangsregler

Det følger av lov 20. desember 2023 nr. 109 om endringer i rettshjelploven (ny modell for økonomisk behovsprøving) romertall II punkt 2 at departementet kan gi overgangsregler. I Prop. 124 L (2022–2023) punkt 11 har departementet uttalt at det også kan bli behov for overgangsregler i forbindelse med forskriftsendringene.

Departementet foreslår at den nye modellen for behovsprøving skal gjelde for alle oppdrag som påbegynnes etter lovendringene trer i kraft. Det vises til forskriftsforslaget § 24. Forslaget innebærer at rettshjelploven slik den lød før endringene, og rettshjelpforskriften 2005, skal gjelde for alle oppdrag som er påbegynt før lovendringene og den nye rettshjelpforskriften trer i kraft. Departementet antar tidspunktet for en eventuell oppdragsbekreftelse typisk vil sammenfalle med når et oppdrag anses påbegynt etter overgangsbestemmelsen.

Del III Endringer i salærforskriften

1 Salærforskriften § 8 og § 11 om aktørenes satser

1.1 Gjeldende rett

Salærforskriften regulerer godtgjøringen til aktører som tar oppdrag etter straffeprosessloven og rettshjelploven som advokater, tolker og sakkyndige. Utgangspunktet etter salærforskriften § 2 er at salær gis etter en timesats som fastsettes av departementet. Timesatsen er for 2024 fastsatt til 1215 kroner. Sakkyndige som har stilling i det offentlige og tolker godtgjøres med 4/5 av denne satsen, jf. salærforskriften § 2 første ledd andre punktum.

Salærforskriften § 8 regulerer godtgjøring ved reisefravær. Det følger av § 8 første ledd første punktum at det i tidsrommet kl. 8.00 til 16.00 på hverdager (mandag til fredag) gis godtgjøring for reisetid og annet fravær. Til andre tider gis det godtgjøring for reisetid, jf. andre punktum. Etter § 8 andre ledd første punktum skal salæret settes til 0,7 ganger «salærsatsen» ved godtgjøring av reisetid og annet fravær.

Salærforskriften § 11 regulerer godtgjøring ved de tilfellene der det planlagte rettsmøtet eller møtet i barneverns- og helsenemnda blir avlyst eller utsatt. Etter første ledd skal salær ytes med «tre ganger den offentlige salærsats» per dag for de to første dagene av møtets beregnede varighet, dersom møtet blir avlyst eller utsatt. Andre ledd åpner for at man etter særskilt søknad kan få en godtgjørelse ut over de første to dagene. Forutsatt at vedkommende har som hovedbeskjeftigelse å utføre oppdrag som advokat, sakkyndig eller tolk, og kan dokumentere at andre oppdrag ikke kan tre i stedet for det som er bortfalt, kan vedkommende få en godtgjøring på «to ganger den offentlige salærsats pr. dag fra og med dag tre».

Salærforskriften §§ 8 og 11 sonderer ikke mellom grupper av salærberettigede, for eksempel mellom advokater og tolker. Det har tidligere ikke vært avklart om bestemmelsene skal forstås som at alle aktører som godtgjøres etter forskriften skal motta full sats ved avlysning eller utsettelse, eller om tolker og sakkyndige skal motta tre ganger av sin aktørsats etter salærforskriften § 2 første ledd. I Gulating lagmannsretts kjennelse 22. mars 2023 (LG-2023-13498) var det omtvistede spørsmålet hva som ligger i at en salærberettiget tolk skal motta «tre ganger den offentlige salærsats» etter § 11 første ledd. Retten kom til at godtgjøringen etter § 11 skal skje ut fra den offentlige salærsats, og ikke den reduserte satsen som brukes ved honorering av arbeidstid etter salærforskriften § 2 første ledd. Lagmannsretten la vesentlig vekt på at ordlyden i salærforskriften § 11 ikke sonderer mellom ulike grupper av salærberettigede, og uttalte at den ikke kunne se at det var grunnlag for «en innskrenkende tolkning av salærforskriften § 11, under henvisning til den tilsiktede forskjellsbehandlingen av salærberettigede ved honorering av arbeidstid, jf. salærforskriften § 2 første ledd.

1.2 Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår å endre regelen i salærforskriften § 11 første ledd om godtgjøring ved utsettelse eller avlysning av rettsmøte eller møte i barneverns- og helsenemnda, samt § 8 andre ledd om reisefravær. Departementet foreslår å presisere i bestemmelsene at det skal sondres mellom de ulike aktørene og hvilken godtgjøring disse skal tilkjennes for reisetid og ved avlysning eller utsettelse av møter.

Tolker og sakkyndige har en viktig funksjon i rettssystemet. Det er nødvendig å sikre at disse leverer tjenester av høy kvalitet i saker for domstoler, straffesaker og saker etter rettshjelpsloven. Samtidig er det departementets ansvar å sikre en effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Etter departementets syn vil det gi en bedre sammenheng i regelverket om godtgjørelsen ved bortfall og utsettelse tilsvarende satsen for gjennomførte oppdrag. Før den ovenfor nevnte kjennelsen fra Gulating lagmannsrett ble avsagt, var praksis godtgjøring etter den differensierte satsen. I etterkant av kjennelsen har praksis vært ulik. Det foreslås derfor å presisere i § 11 første ledd at godtgjøring ved bortfall eller utsettelse skal knytte seg til den aktuelle aktørens sats.

Departementet antar at praktiseringen av § 8 også har vært ulik. Etter departementets syn gjør de samme hensynene seg gjeldende ved godtgjøring av reisetid og annet fravær etter § 8 andre ledd. Departementet foreslår derfor å innta samme presisering i § 8 andre ledd om reisefravær.

Departementet foreslår samtidig å endre «fylkesnemndsmøte» til «forhandlingsmøter i barneverns- og helsenemnda» i salærforskriften § 11, slik at terminologien samsvarer med lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern (barnevernsloven).

2 Salærforskriften § 8 om reisefravær

2.1 Gjeldende rett

Salærforskriften regulerer godtgjøringen til aktører som tar oppdrag etter straffeprosessloven og rettshjelploven som advokater, tolker og sakkyndige. Det er

gitt regler om godtgjøring ved reisefravær i salærforskriften § 8. Etter § 8 første ledd gis godtgjøring for «reisetid» og «annet fravær» i tidsrommet klokken 8.00 til 16.00 fra mandag til fredag. Til andre tider gis godtgjøring for «reisetid».

Bestemmelsen er omtalt i Justis- og beredskapsdepartementets veileder til forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater m.v. punkt 8.1. I veilederen fremgår det blant annet at ventetid i forbindelse med reisen omfattes av «reisetid», mens ventetid etter ankomst reisemålet anses som «annet fravær».

Godtgjøring gis kun for sammenhengende fravær ut over 30 minutter, jf. § 8 andre ledd andre punktum. Det innebærer at fravær som er kortere enn 30 minutter ikke gir rett til godtgjøring. Samlet tidsbruk medgått til reisefravær skal avrundes for oppdraget under ett oppover til nærmeste halvtime, jf. § 2 andre ledd.

Departementet har fått tilbakemelding fra ulike aktører om at bestemmelsen om reisefravær kan være uklar. Beregningen av fraværsgodtgjørelse etter salærforskriften § 8 var tema i Agder lagmannsretts kjennelse 3. mai 2022 (LA-2022-59314). I kjennelsen drøfter lagmannsretten hvilke komponenter som inngår ved beregningen av reisefraværet i salærforskriften § 8 andre ledd. Departementet kan imidlertid ikke se at det i vurderingen ble skilt mellom «reisetid» og «annet fravær», og spørsmålet om disse skal vurderes samlet eller atskilt ble ikke drøftet.

2.2 Departementets vurderinger og forslag

Departementet ønsker å klargjøre salærforskriften § 8 for å unngå misforståelser og sikre lik praksis. Departementet mener at godtgjøring som gis for «reisetid» og for «annet fravær» er to ulike godtgjørelser som skal vurderes hver for seg. Det vises til forskriftsforslaget § 8 andre ledd. Det innebærer at «reisetid» for en reise må utgjøre mer enn 30 minutter én vei for å gi rett til godtgjøring. På tilsvarende måte er det kun «annet fravær» som isolert sett utgjør mer enn 30 minutter som gir rett til godtgjøring. Dette mener departementet er i tråd med bestemmelsen slik den har blitt praktisert i de fleste sakene.

Når det gjelder «reisetid» mener departementet at en naturlig språklig forståelse tilsier at det kun er tiden som faktisk brukes til reise som omfattes. Dette innebærer at reisetiden opphører når man har ankommet inngangen til lokalet der oppdraget skal holdes. Etter departementets syn er ordlyden i utgangspunktet tilstrekkelig klar til at det ikke er nødvendig å presisere dette nærmere, men foreslår likevel å endre «reisetid» til «tid brukt på reise» i forskriften. Departementet ber om høringsinstansenes syn på om det er nødvendig å ytterligere presisere hvordan «tid brukt på reise» skal tolkes, for eksempel ved å presisere i bestemmelsen at tiden brukt på reise varer til man ankommer inngangen til lokalet der oppdraget skal holdes.

Hva som gir rett til reisefravær, vil belyses med noen eksempler der utgangspunktet er en rettssak som starter kl. 9.00. Dersom den salærberettigede forlater kontoret sitt kl. 8.15 og er fremme ved inngangen til domstolen kl. 8.40 er denne «reisetiden» 25 minutter og gir ikke rett til reisefravær. Vedkommende får heller ikke dekket «annet fravær», da tiden fra kl. 8.40 til 9.00 er mindre enn 30 minutter. Dersom det eneste aktuelle transportmiddelet medfører at vedkommende ankommer domstolen kl. 8.20 kan vedkommende få dekket 40 minutter som «annet fravær» (med mindre tiden brukes til salærberettiget arbeid som kan føres på en sak).

Dersom reisetiden fra dør til dør er fra kl. 8.25 til 9.00 vil dette gi rett til 35 minutters reisefravær. Hvis rettureisen er like lang og rettsaken varer i 2 dager, vil dette gi rett til 140 minutters reisefravær. I henhold til § 2 andre ledd skal reisefraværet avrundes for oppdraget under ett oppover til nærmeste halvtime. Dette vil gi rett til 2 ½ timer reisefravær. På samme måte skal «annet fravær» som er mer enn 30 minutter avrundes. Dersom vedkommende ankommer domstolen 40 minutter tidlig grunnet at det er det eneste aktuelle transportmiddelet, og dette gjentar seg flere dager, skal de 40 minuttene legges sammen for alle dagene og avrundes oppover til nærmeste halvtime.

Dersom vedkommende både har reisetid utover 30 minutter og annet fravær utover 30 minutter legges reisetiden og annet fravær sammen for alle dagene oppdraget varer og så avrundes de samlet oppover til nærmeste halvtime, i henhold til § 2 andre ledd.

I saker som betales med stykkpris skal lunsjpauser som er lengre enn 30 minutter gå til fradrag i beregningsgrunnlaget, jf. stykkprisforskriften § 4 og Justisdepartementets veileder til stykkprisforskriften. Slike lunsjpauser vil kunne regnes som «annet fravær» etter salærforskriften § 8 og skal eventuelt legges sammen med annet fravær for oppdraget under ett, og eventuelt reisetid, og så avrundes oppover til nærmeste halvtime.

Departementet er kjent med at enkelte aktører viser til at reisefraværet må være «rimelig og nødvendig» jf. § 7, mens andre mener § 7 ikke gjelder for reisefravær, men at det følger forutsetningsvis av sammenhengen i regelverket. Departementet oppfatter at det er enighet om at reisefraværet må være rimelig og nødvendig. For å klargjøre hva som er hjemmelen for kravet, foreslår departementet at kravet om at reisefraværet må være «rimelig og nødvendig» tas inn i § 8 første ledd.

Videre foreslår departementet en oppklaring av salærforskriften § 8 femte ledd. Etter § 8 femte ledd skal utgifter som påløper i forbindelse med fravær, for eksempel utgifter til reise, opphold osv., ikke godtgjøres etter salærforskriften, men utbetales i henhold til satsene i statens reiseregulativ. Departementet foreslår å tydeliggjøre forskriften ved å fjerne ordet «sats», slik at henvisningen blir til reiseregulativet punkt 9.2.3 § 3 generelt, og ikke kun til satsene som fremgår der. Endringen vil kunne bidra til lik praktisering av regelverket ved at det fjerner eventuell tvil knyttet til henvisningen.

Del IV Endringer i tvangsfullbyrdelsesloven og enkelte andre forskrifter

1 Tvangsfullbyrdelsesloven

1.1 Gjeldende rett

Tvangsfullbyrdelsesloven § 5-1 gir bestemmelser om prosessdyktighet og prosessfullmektig i saker om tvangsfullbyrdelse for namsmannen.

Tvangsfullbyrdelsesloven § 5-1 andre ledd lyder slik:

«Om prosessfullmektig gjelder tvisteloven kapittel 3 tilsvarende. Dessuten kan en inkassobevillingshaver hos en inkassator som driver inkassovirksomhet i medhold av inkassobevilling etter inkassoloven, være prosessfullmektig etter samme regler som advokater under tvangsfullbyrdelse i inkassooppdrag som inkassatoren har for parten.

Videre kan den som har rett til å drive rettshjelpsvirksomhet etter domstoloven § 218 annet ledd nr. 1 til 3, være prosessfullmektig under tvangfullbyrdelse i rettshjelpsoppdrag som vedkommende har for parten. For prosessfullmektig etter tredje punktum gjelder tvisteloven § 12-1 på tilsvarende måte som for advokater.»

Personer med rett til å drive rettshjelpsvirksomhet etter domstoloven § 218 andre ledd nr. 1 til 3 er personer med juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap, jf. nr. 1, statsautoriserte og registrerte revisorer, jf. nr. 2, og personer med individuell tillatelse, jf. nr. 3.

Retts Hjelperen kan bare opptre som prosessfullmektig i rettshjelpsoppdrag vedkommende har for parten. For persongruppene nevnt i nr. 2 og 3 innebærer dette at de bare kan opptre som prosessfullmektig i saker som faller innenfor det saklige området for deres adgang til å yte rettshjelp.

Saksbehandlingen i saker for tingretten reguleres i tvangfullbyrdelsesloven kapittel 6. Tvangfullbyrdelsesloven § 6-2 om prosessfullmektig samsvarer i det vesentlige med § 5-1 andre ledd.

Tvisteloven § 3-3 gjelder tilsvarende for adgangen til å være prosessfullmektig etter tvangfullbyrdelsesloven §§ 5-1 og 6-2, jf. tvangfullbyrdelsesloven § 5-1 andre ledd første punktum og § 6-1 første ledd. Utgangspunktet i tvisteloven § 3-3 første ledd er at en advokat kan være prosessfullmektig under rettergang. I tillegg er det en viss adgang for andre til å opptre som prosessfullmektig. Etter fjerde ledd kan retten tillate at en annen skikket myndig person opptrer som prosessfullmektig. Beslutningen beror på domstolens skjønn, hvor retten må vurdere om prosessoppdraget vil bli godt nok gjennomført dersom vedkommende person får opptre som prosessfullmektig. Det fremgår videre av fjerde ledd andre punktum at personer som driver ervervsmessig eller stadig rettshjelpsvirksomhet, bare kan være prosessfullmektig hvis de oppfyller vilkårene i domstoloven § 218.

1.2 Departementets vurderinger og forslag

Når advokatloven trer i kraft, oppheves rettsrådsmonopolet slik at enhver kan yte rettslig bistand utenfor rettergang. Opphevelsen av rettsrådsmonopolet innebærer at rettshjelperordningen opphører. Det er derfor behov for å endre tvangfullbyrdelsesloven §§ 5-1 og 6-2.

Departementet foreslår at dagens bestemmelser om rettshjelpere i tvangfullbyrdelsesloven §§ 5-1 og 6-2 endres til å omfatte jurister. I vurderingen er det sett hen til de vedtatte endringene i tvisteloven § 3-3 fjerde ledd andre punktum og § 6-7 første ledd bokstav b. Når advokatloven trer i kraft, vil det følge av tvisteloven § 3-3 fjerde ledd andre punktum at en jurist som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet, bare kan være prosessfullmektig hvis vilkårene i advokatloven § 68 er oppfylt. Det er også vedtatt endringer i tvisteloven § 6-7 første ledd bokstav b om hvem som kan være prosessfullmektig for forlikrådet. I dag følger det av denne bestemmelsen at partene kan bruke rettshjelpere etter domstoloven § 218 annet ledd nr. 1 til 3 som prosessfullmektig for forlikrådet. Når advokatloven settes i kraft, endres bestemmelsen til å omfatte «jurist».

Departementets foreløpige vurdering er at det vil være tilstrekkelig å stille krav om at en prosessfullmektig i tvangfullbyrdelsessaker for namsmannen og tingretten er jurist. Med «jurist» menes person med juridisk embetseksamen, master i

rettsvitenskap eller godkjent juridisk utdanning fra utlandet, jf. advokatloven § 2 bokstav c og § 67 første, andre og fjerde ledd.

Adgangen for en jurist til å være prosessfullmektig i tvangsfullbyrdelsessaker kan være begrenset av et forbud mot å yte rettslig bistand, jf. advokatloven § 70 første ledd. Etter advokatloven § 70 vil Advokattilsynet kunne forby en person å yte rettslig bistand etter § 66 hvis vedkommende yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet på en uforsvarlig måte, og det er utilrådelig at vedkommende fortsetter å yte slik bistand. Et forbud mot å yte rettslig bistand kan ilegges for en bestemt tid på inntil fem år. Forbudet kan begrenses til å gjelde en bestemt type rettslig bistand.

Forslaget innebærer en utvidelse av juristers adgang til å være prosessfullmektig i saker om tvangsfullbyrdelse for namsmannen og tingretten. For personer som er omfattet av domstolloven § 218 andre ledd nr. 2 og 3 foreslår departementet at adgangen til å være prosessfullmektig skal vurderes etter tvisteloven § 3-3 fjerde ledd første punktum, jf. tvangsfullbyrdelsesloven § 5-1 andre ledd første punktum og § 6-1 første ledd. Det samme gjelder for andre som yter rettslig bistand etter advokatloven § 66.

Departementets foreløpige vurdering er at det ikke er behov for overgangsregler for personer som er omfattet av domstolloven § 218 andre ledd nr. 2 og 3, ettersom disse personene vil kunne søke om å være prosessfullmektig i den enkelte sak.

2 Forskrift om tinglysing

2.1 Gjeldende rett

Tinglysningsordningen er slik at de som vil tinglyse en rettighet i fast eiendom eller en borettslagsandel, må gjøre dette ved å sende dokumentet til tinglysningsmyndigheten. Dokumentet kan sendes elektronisk. Dokumentet må være signert av hjemmelshaver, eller det må foreligge samtykke fra vedkommende.

Skal et skjøte eller pantedokument som ikke er utstedt av offentlig myndighet kunne registreres i grunnboken, må underskriften i tillegg være bekreftet i samsvar med forskrifter gitt av departementet. De nærmere reglene for bekreftelser av underskrifter fremgår av forskrift 3. november 1995 nr. 875 om tinglysing (tinglysningsforskriften) § 3. Det følger av bestemmelsens andre ledd at ved bruk av eID-ordning på nivå høyt som oppfyller kravene i forskrift 21. november 2019 nr. 1578 om selvdeklarasjon av ordninger for elektronisk identifikasjon § 3, og som er oppført på publisert liste i henhold til § 13 i nevnte forskrift, er det ingen krav om ytterligere bekreftelser av underskriften. Det er altså ikke i slike tilfeller noen krav om vitnepåtegninger.

For papirbasert tinglysing er utgangspunktet at det er krav om at underskrifter er bekreftet av to myndige vitner bosatt i Norge eller bekreftet av en yrkesperson angitt i tinglysningsforskriften § 3 tredje ledd bokstav a til i. Bekreftelsen kan også gis av utenlandsk notarius publicus.

Etter tinglysningsforskriften § 3 tredje ledd bokstav f kan underskrifter bekreftes av person med tillatelse fra Tilsynsrådet for advokatvirksomhet til å drive rettshjelpsvirksomhet. Bestemmelsen kom inn ved forskrift 22. desember 2010 nr.

1820 om endring i diverse tinglysingsforskrifter som følge av omorganisering av tinglysingsmyndigheten mv. Denne forskriften trådte i kraft 1. januar 2011. Bakgrunnen for endringen var at en del av rettshjelpenes virksomhet var å bistå parter i forbindelse med eiendomstransaksjoner eller i saker hvor omsetting eller pantsettelse av eiendom inngår som en del av bistanden. Det var gjennom rettshjelperordningen lagt til rette for at det skulle være mulig å søke juridisk bistand hos autoriserte rettshjelpere som alternativ til advokat. Etter departementets oppfatning var det da naturlig at rettshjelpere som bisto klienter i forbindelse med overdragelse eller pantsettelse av fast eiendom, på lik linje med advokater, ble gitt anledning til alene å bekrefte en underskrift i de tilfeller som var omfattet av tinglysingsloven § 17. Det ble den gang lagt vekt på at tillatelse til å drive rettshjelpsvirksomhet blir gitt av Tilsynsrådet for advokatvirksomhet. Søkeren må fremlegge politiattest, jf. advokatforskriften 1996 § 1-1, og søkeren må stille sikkerhet for det ansvaret vedkommende kan pådra seg under utøvelsen av rettshjelpsvirksomheten jf. advokatforskriften 1996 § 2-8 og domstolloven § 219 andre ledd.

2.2 Departementets vurderinger og forslag

Når advokatloven trer i kraft vil ordningen med rettshjelpere bortfalle som følge av at loven opphever rettsrådsmonopolet, slik at enhver kan yte rettslig bistand utenfor rettergang. Opphevelsen av rettsrådsmonopolet vil forenkle regelverket knyttet til å yte rettslig bistand og legge til rette for nye måter å levere juridiske tjenester på, blant annet ved bruk av teknologiske løsninger. Dette vil kunne skape innovasjon og økt konkurranse, og vil også kunne gi en bredere dekning av behovet for rettslig bistand, både geografisk og sosialt. Adgang til å yte rettslig bistand for andre enn advokater vil utgjøre et viktig supplement til advokattjenester – særlig når det gjelder de mindre komplekse sakene, jf. Prop. 214 L (2020–2021) Lov om advokater og andre som yter rettslig bistand (advokatloven).

Etter advokatloven § 67 vil det være slik at det kun er personer som har juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap som kan benytte tittelen jurist, noe som gjør jurist til et lovregulert yrke. På visse vilkår kan personer med juridisk utdanning fra utlandet benytte tittelen jurist, jf. advokatloven § 67 andre og fjerde ledd. For jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet stilles det krav om sikkerhetsstillelse og at disse skal underlegges taushetsplikt, jf. advokatloven §§ 68 og 69.

Etter advokatloven § 70 vil Advokattilsynet kunne forby en person å yte rettslig bistand etter § 66 hvis vedkommende yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet på en uforsvarlig måte, og det er utilrådelig at vedkommende fortsetter å yte slik bistand. Et forbud mot å yte rettslig bistand kan ilegges for en bestemt tid på inntil fem år. Forbudet kan begrenses til å gjelde en bestemt type rettslig bistand. Det vil videre være slik at det rettssøkende publikum vil være vernet av regler som følger av bakgrunnsretten, for eksempel erstatningsrettslige regler, kontraktsrettslige regler og regler om personvern. Juristene som yter rettslig bistand i næringsvirksomhet vil også bli underlagt taushetsplikt og i den forbindelse straffeansvar ved eventuelt brudd på taushetsplikten.

Bortfallet av rettshjelperordningen gjør det nødvendig med en endring av tinglysingsforskriften § 3 bokstav f. Etter departementets syn vil det være

hensiktsmessig at jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet og som har stilt sikkerhet, jf. advokatloven § 68 første ledd, får den samme muligheten til å bekrefte underskrifter som rettshjelpere har i dag. Dette vil gi jurister i en slik posisjon bedre muligheter til å yte helhetlige tjenester, og det må antas at tjenester innenfor fast eiendom vil kunne være en naturlig del av slik virksomhet. Jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet vil være fagpersoner som har en beskyttet yrkestittel og som har stilt sikkerhet for sin virksomhet. Selv om de ikke vil være underlagt tilsyn slik rettshjelpere er i dag, vil de være ansvarlige for sin virksomhet etter regler i bakgrunnsretten, og Advokattilsynet kan legge ned forbud mot å yte rettslig bistand dersom vilkårene i advokatloven § 70 er oppfylt.

Det vil være et vilkår at juristene har stilt sikkerhet. Når disse juristene sender dokumenter til tinglysing er det praktisk om de på dokumentet eller i oversendelsesbrev synliggjør at de er jurister som driver som beskrevet i advokatloven § 68 første ledd. Dette vil lette kontrollen for tinglysingen og motvirke misforståelser knyttet til om dokumentet er riktig bevitnet. Dette vil kunne gjøres ved bruk av tittel og en henvisning til nevnte bestemmelse eller ved bruk av tittel jurist i dokumentet og nærmere opplysninger i oversendelsesbrevet, for eksempel ved informasjon i virksomhetens brevark eller ved en kort erklæring.

3 Forskrift om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnbok og matrikkel

3.1 Gjeldende rett

Forskrift 18. desember 2013 nr. 1599 om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnboken og matrikkelen (forskrift om opplysninger fra grunnbok og matrikkel) regulerer tinglysings- og matrikkelmyndighetenes utlevering av opplysninger fra grunnboken og matrikkelen. Matrikkelmyndighetene er Kartverket som sentral matrikkelmyndighet og kommunene som lokal matrikkelmyndighet. Forskriften regulerer også virksomheters (videre) utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnboken og matrikkelen.

Etter forskriften § 4 første ledd, jf. tredje ledd, skal Kartverket gi nærmere spesifiserte virksomheter samt virksomheter som videreformidler opplysninger til disse, elektronisk tilgang til opplysninger fra grunnboken og matrikkelen via et spesifisert maskinlesbart grensesnitt for kommunikasjon mellom programvarekomponenter. Grensesnittet skal gi mulighet for søking i, visning av og nedlasting av hele eller deler av innholdet i grunnboken og matrikkelen. Tilgang kan på forespørsel fra virksomheten også gis i maskinlesbar form på annet egnet distribusjonsmedium. Etter § 4 andre ledd gis denne tilgangen på standardvilkår fastsatt av Kartverket. Disse virksomhetene kan følgelig få alle opplysninger fra grunnboken, inkludert fødselsnummer, D-nummer og pengeheftelser samt matrikkelopplysninger. Det gis likevel ikke tilgang til opplysninger om fortrolig eller strengt fortrolig adresse eller om skjermingsverdige bygningstyper, jf. forskriften § 5 åttende og niende ledd og beskyttelsesinstruksen 17. mars 1972 nr. 3352 § 4.

Det følger av forskrift om opplysninger fra grunnbok og matrikkel § 4 tredje ledd bokstav a at slik tilgang kan gis til advokater og personer med tillatelse fra

Tilsynsrådet for advokatvirksomhet til å drive rettshjelpsvirksomhet (rettshjelpere). Dette var en videreføring av de tidligere bestemmelsene i matrikkelforskriften 26. juni 2009 nr. 864 § 14 andre ledd samt tinglysningsforskriften § 20 syvende ledd, med enkelte mindre endringer som kom inn ved forskriftsendringer som trådte i kraft 1. januar 2011. Departementet ga den gang rettshjelpere samme tilgang til eiendomsinformasjon som advokater med den samme begrunnelse som var gitt ved endringen av tinglysningsforskriften § 3 tredje ledd f, se del IV punkt 2 ovenfor.

3.2 Departementets vurderinger og forslag

Opphøret av rettshjelperordningen gjør det nødvendig med en endring av forskrift om opplysninger fra grunnbok og matrikkel § 4 tredje ledd bokstav a. Etter departementets syn vil det være hensiktsmessig at jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet, jf. advokatloven § 68 første ledd, får den samme muligheten til å innhente eiendomsopplysninger som den rettshjelpere har i dag. Begrunnelsen for dette vil være den samme som fremgår ovenfor i del IV punkt 2.2 om endring av tinglysningsforskriften § 3. Dette vil gi jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet bedre muligheter til å yte helhetlige tjenester, og det må antas at slike tjenester innenfor fast eiendom vil være en naturlig del av slik virksomhet. Jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet, er fagpersoner som har en beskyttet yrkestittel og som har stilt sikkerhet for sin virksomhet. Selv om de ikke vil være underlagt tilsyn slik rettshjelpere er, vil de være ansvarlige for sin virksomhet etter regler i bakgrunnsretten, herunder særlig reglene for behandling av personopplysninger. Advokattilsynet kan også legge ned forbud mot å yte rettslig bistand dersom vilkårene i advokatloven § 70 er oppfylt.

Del V Økonomiske og administrative konsekvenser

Som nevnt i høringsnotatet del I er hovedprinsippene for den nye modellen for økonomisk behovsprøving regulert i lov 20. desember 2023 nr. 109 om endringer i rettshjelploven (ny modell for økonomisk behovsprøving). Dette innebærer at forutsetningene og den økonomiske rammen for den nye modellen langt på vei er lagt i Prop. 124 L (2022–2023). Forslag til ny forskrift om fri rettshjelp innebærer derfor ikke økonomiske og administrative konsekvenser utover det som fremkommer i Prop. 124 L (2022–2023) kapittel 12 om de økonomiske og administrative konsekvensene av den nye modellen.

Når det gjelder endringene i salærforskriften §§ 8 og 11, vil disse sikre bruk av riktig sats i salærkrav fra de ulike aktørene. Beregningene skal ta utgangspunkt i den differensierte satsen og ikke full salærsats for tolker og sakkyndige. Ved å tydeliggjøre at den aktuelle aktørens salærsats skal benyttes i salærforskriften § 11, som gjelder avlysning eller utsettelse av rettsmøte, vil salærutgiftene reduseres noe. Videre vil kontrollen av salærkravene som utføres av domstolenes regnskaps- og lønnsseksjon forenkles, som kan frigjøre noe kapasitet i Domstoladministrasjonen.

Forslaget om å benytte den differensierte satsen (4/5 salærsats) som utgangspunkt for beregning av reisefraværsgodtgjørelse for tolker og sakkyndige som honoreres etter differensiert sats, vil ifølge Domstoladministrasjonen innebære visse innsparinger. Det er ikke mulig å skille ut andelen sakkyndige og derfor heller

ikke beregne innsparingen av forslaget for denne gruppen. Domstol-administrasjonen har imidlertid beregnet de økonomiske konsekvensene den foreslåtte endringen innebærer for reisefraværsgodtgjørelsen for tolker. Forslaget vil anslagsvis gi en årlig innsparing på om lag 3 millioner kroner. De øvrige presiseringene i salærforskriften antas ikke å gi innsparinger av betydning, men vil bidra til lik praktisering og enklere kontroll av salærkravene.

Forslagene gir et begrenset innsparingspotensial, men departementet vil se forslagene vi nå hører i sammenheng med andre tiltak for å styrke rettshjelpfeltet.

De foreslåtte endringene i tvangsfullbyrdelsesloven, tinglysingsforskriften og forskrift om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnbok og matrikkel vil kunne gjøre jurister noe mer konkurransedyktige i markedet for juridiske tjenester. Forslagene antas for øvrig ikke å ha økonomiske konsekvenser av betydning.

Del VI Forslag til lovendringer

Forslag til lov om endringer i tvangsfullbyrdelsesloven

I

I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse gjøres følgende endringer:

§ 5-1 andre ledd skal lyde:

Om prosessfullmektig gjelder tvisteloven kapittel 3 tilsvarende. Dessuten kan en inkassobevillingshaver hos en inkassator som driver inkassovirksomhet i medhold av inkassobevilling etter inkassoloven, være prosessfullmektig etter samme regler som advokater under tvangsfullbyrdelse i inkassooppdrag som inkassatoren har for parten. Videre kan *en jurist* være prosessfullmektig under *tvangsfullbyrdelse*. For prosessfullmektig etter tredje punktum gjelder tvisteloven § 12-1 på tilsvarende måte som for advokater.

§ 6-2 skal lyde:

Inkassobevillingshaver hos en inkassator som driver inkassovirksomhet i medhold av inkassobevilling etter inkassoloven, kan være prosessfullmektig etter samme regler som advokater under tvangsfullbyrdelse i inkassooppdrag som inkassatoren har for parten. Videre kan *en jurist* være prosessfullmektig under *tvangsfullbyrdelse*. For prosessfullmektig etter annet punktum gjelder tvisteloven § 12-1 på tilsvarende måte som for advokater. Reglene i første til tredje punktum gjelder ikke ved behandling av tvister ved allmennprosess.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Del VII Forslag til forskriftsendringer

Forslag til ny forskrift om fri rettshjelp (rettshjelpforskriften)

Hjemmel: Fastsatt av Justis- og beredskapsdepartementet xx.xx.xx med hjemmel i lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp § 3, § 7, § 9, § 11, § 12, § 13, § 14, § 16, § 19, § 22 og § 26.

Kapittel 1 Økonomiske vilkår for fri rettshjelp

§ 1 Fastsetting av betalingsevnen til en enslig søker

Betalingsevnen til en enslig søker er søkerens bruttoinntekt og halvparten av nettoformuen, delt på grunnbeløpet i folketrygden. Dersom betalingsevnen er negativ, skal den settes lik null.

§ 2 Fastsetting av betalingsevnen til en søker som er gift eller som lever sammen med andre med felles økonomi

For en søker som er gift eller lever sammen med andre med felles økonomi, skal bruttoinntektene og nettoformuene legges sammen når betalingsevnen skal fastsettes etter § 1. Søkerens betalingsevne skal utgjøre 0,6 ganger den samlede betalingsevnen.

Dersom personene er hverandres motparter eller er gift, men kan dokumentere at de formelt eller faktisk er separert, skal betalingsevnen fastsettes etter § 1. Det samme gjelder dersom den ene personen bor i utlandet og det ikke er mulig å skaffe opplysninger om vedkommendes økonomiske situasjon.

§ 3 Hva som inngår i bruttoinntekten

I bruttoinntekten inngår samlet inntekt som etter sin art inngår i alminnelig inntekt etter skatteloven kapittel 5, jf. kapittel 12.

§ 4 Hva som inngår i nettoformuen

I nettoformuen inngår samlet formue fratrukket samlet gjeld. Dersom en søker er arving i et dødsbo, skal forventet arv inngå.

Verdien av og gjeld knyttet til primærbolig skal ikke inngå i beregningen av nettoformuen. Det samme gjelder eventuelle driftsmidler søkeren eier. Dersom primærboligen eller driftsmidlene har en netto omsetningsverdi som overstiger beløpsgrensen som følger av skatteloven § 4-10 andre ledd tredje punktum, skal verdien og gjelden likevel inngå i beregningen av søkerens nettoformue. Formue som består i BSU-midler eller midler etter et felleseieskifte som innen rimelig tid skal brukes til reinvestering i ny bolig, skal ikke inngå i beregningen.

Dersom nettoformuen er negativ, skal den settes lik null.

§ 5 Dokumentasjon av bruttoinntekt og nettoformue

Bruttoinntekt og nettoformue skal dokumenteres gjennom siste tilgjengelige skatteoppgjør. Dersom det ikke er et skatteoppgjør tilgjengelig, kan bruttoinntekt dokumenteres gjennom innrapporterte opplysninger om lønn og tilsvarende ytelser. Skatteoppgjør og innrapporterte opplysninger innhentes automatisk fra Skatteetaten til rettshjelpapplikasjonen. Dersom søkerens bruttoinntekt eller nettoformue avviker fra det som fremgår av opplysningene fra Skatteetaten, eller det ikke er mulig å innhente opplysninger fra Skatteetaten, må søkeren selv dokumentere bruttoinntekt og nettoformue.

Mottakerorganet skal legge opplysningene som følger av siste skatteoppgjør til grunn, med mindre søkeren har dokumentert at bruttoinntekten eller nettoformuen er endret slik at betalingsevnen er endret med 15 prosent eller mer.

§ 6 Fradrag for forsørgeransvar for barn

For en søker som har forsørgeransvar for barn, jf. barnelova kapittel 8, skal det gjøres et fradrag ved fastsettelsen av betalingsevnen. Fradraget er 0,5 ganger folketrygdens grunnbeløp for søkere med ett barn. For søkere med to barn er fradraget 0,65 ganger folketrygdens grunnbeløp. For søkere med tre eller flere barn er fradraget 0,75 ganger folketrygdens grunnbeløp.

For en søker som er gift eller som lever sammen med andre med felles økonomi, skal det gjøres et felles fradrag etter fastsettingen av betalingsevnen etter § 2.

Forsørgeransvar dokumenteres gjennom opplysninger om foreldreskap som innhentes automatisk fra Folkeregisteret til rettshjelpapplikasjonen. Dersom det ikke er tilgjengelig opplysninger i Folkeregisteret, må søkeren dokumentere foreldreskapet.

Kapittel 2 Egenandel

§ 7 Fastsetting av egenandelen

Egenandelen rettshjelpmottakeren skal betale i en behovsprøvd sak skal være mellom 1 og 99 prosent av utgiftene til advokatens salær og godtgjøring for advokatens nødvendige reiseutgifter og reisefravær. Procentsatsen fastsettes ut fra søkerens betalingsevne på søknadstidspunktet, og beregnes etter følgende formel: Procentsats for egenandel = $100 * [0,01 + 0,0125(\text{betalingsevnen} - 1)^2 + 0,0125(\text{betalingsevnen} - 1)^3]$

Dersom rettshjelpmottakerens betalingsevne er redusert med 20 prosent eller mer fra søknadstidspunktet til advokatens arbeid i saken er avsluttet, kan rettshjelpmottakeren kreve at betalingsevnen og prosentsatsen for egenandelen fastsettes på nytt før egenandelen kreves inn.

Rettshjelpmottakeren skal betale egenandelen etter at oppdraget er avsluttet. Det skal ikke betales merverdiavgift av egenandelen.

§ 8 *Fastsetting av egenandelen i saker som godtgjøres etter stykkprisforskriften*

I en sak som godtgjøres etter stykkprisforskriften skal rettshjelpmottakeren betale en prosentandel av stykkprisen.

Dersom advokaten bruker færre timer i saken enn stykkprisen eller dersom advokatens godtgjørelse fastsettes etter § 15 eller § 19, skal egenandelen beregnes ut fra tiden advokaten faktisk har brukt i saken.

§ 9 *Fastsetting av egenandelen ved utvidet bevilling til rettspolitisk arbeid*

Ved fritt rettsråd etter rettshjelploven § 14 tredje ledd og fri sakførsel etter § 22 femte ledd, skal rettshjelpmottakeren ikke betale egenandel.

§ 10 *Innkrevning av egenandelen ved fri sakførsel*

Domstoladministrasjonen krever inn egenandelen ved fri sakførsel.

Kapittel 3 Innsending og behandling av søknad om fri rettshjelp

§ 11 *Innsending av søknad om fri rettshjelp*

Søknader om rettshjelp i saker som avgjøres av statsforvalteren, domstolen eller Trygderetten skal sendes inn gjennom rettshjelpapplikasjonen (RAPP), såfremt det ikke foreligger særlige grunner for at søknaden skal kunne fremmes utenfor den digitale løsningen.

Egeninnvilgelser og arbeidsoppgaver som skal til statsforvalteren og Trygderetten skal sendes gjennom rettshjelpapplikasjonen.

En søknad må sendes innen tre måneder etter at advokatens arbeid i saken er avsluttet.

§ 12 *Automatisert beregning av søkerens betalingsevne og egenandelsprosent*

Beregningen av søkerens betalingsevne og egenandelsprosenten som søkeren skal betale, baseres på en automatisert behandling av opplysninger i rettshjelpapplikasjonen om søkerens inntekt, formue og forsørgeransvar for barn, og søkerens ektefelle eller den søkeren lever sammen med og har med felles økonomi med sin inntekt og formue.

Kapittel 4 Saker om fritt rettsråd

§ 13 *Hvilke organer som avgjør søknader om fritt rettsråd*

I saker etter rettshjelploven § 11 og § 12, jf. § 14 første ledd, avgjøres søknad om fritt rettsråd av statsforvalteren. Det samme gjelder søknad om dekning av utgifter etter rettshjelploven § 14 andre og tredje ledd.

I saker etter rettshjelploven § 11 første og andre ledd, jf. § 14 første ledd, kan også søkerens advokat eller rettshjelper selv innvilge fritt rettsråd når det økonomiske vilkåret er oppfylt.

§ 14 *Salær i saker som godtgjøres etter stykkprisforskriften*

Når fritt rettsråd innvilges i saker som nevnt i rettshjelploven § 11, jf. § 14 første ledd, skal salæret begrenses oppad til den stykkprisen som fremgår av stykkprisforskriften.

§ 15 *Søknad om utvidet bevilling til fritt rettsråd*

Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken er eller vil bli over det dobbelte av fastsatt stykkpris og det godtgjøres at det foreligger særlige omstendigheter ved oppdraget som begrunner en slik timebruk, kan statsforvalteren utvide en bevilling til fritt rettsråd. Det samlede salæret skal i så fall fastsettes skjønnsmessig av statsforvalteren etter salærforskriften § 7.

§ 16 *Klage over vedtak om fritt rettsråd*

Vedtak etter dette kapittelet kan påklages til Statens sivilrettsforvaltning etter reglene i forvaltningsloven.

Statens sivilrettsforvaltnings avgjørelser kan ikke påklages.

Kapittel 5 Saker om fri sakførsel

§ 17 *Hvilke organer som avgjør søknader om fri sakførsel*

I saker etter rettshjelploven § 16 første og andre ledd, § 17 og § 22 fjerde og femte ledd innvilges fri sakførsel av den rett eller det forvaltningsorgan som har saken til behandling.

I saker etter rettshjelploven § 16 fjerde ledd innvilges fri sakførsel av statsforvalteren.

§ 18 *Salær i saker med stykkpris*

Når fri sakførsel innvilges etter rettshjelploven § 16 første og andre ledd eller etter § 17, skal salæret begrenses oppad til stykkpris etter stykkprisforskriften dersom slik stykkpris er fastsatt på sakfeltet, jf. stykkprisforskriften § 6.

§ 19 *Utvidet bevilling til fri sakførsel*

Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 50 prosent, og det godtgjøres at det foreligger særlige omstendigheter ved oppdraget som begrunner en slik timebruk, kan den som har kompetanse til å innvilge fri sakførsel utvide en bevilling til fri sakførsel. Det samlede salæret skal i så fall fastsettes skjønnsmessig etter salærforskriften av den rett eller det forvaltningsorgan som har saken til behandling.

§ 20 *Klage over vedtak om fri sakførsel*

Statsforvalterens vedtak etter dette kapittelet kan påklages til Statens sivilrettsforvaltning etter reglene i forvaltningsloven.

Statens sivilrettsforvaltnings avgjørelser kan ikke påklages.

Retts hjelploven § 27 gjelder for øvrige vedtak etter dette kapittelet.

Kapittel 6 Refusjon mv.

§ 21 *Krav om refusjon av det offentliges utgifter*

Krav om refusjon av det offentliges utgifter etter retts hjelploven § 8 første ledd andre punktum fremmes av statsforvalteren.

§ 22 *Krav om betalingsnedsettelse og betalingsutsettelse*

Ved innkrevingen av egenandeler i saker om fri sakførsel, kan Domstoladministrasjonen gi betalingsutsettelse og betalingsnedsettelse. SI-loven § 8 første ledd gjelder så langt den passer.

Kapittel 7 Ikrafttredelse og overgangsregler

§ 23 *Ikrafttredelse*

Forskriften trer i kraft xx.xx.xx. Samtidig oppheves forskrift 12. desember 2005 nr. 1443 til lov om fri retts hjelp.

§ 24 *Overgangsregler*

Reglene om den nye modellen for økonomisk behovsprøving gjelder for saker der oppdraget er påbegynt etter at reglene har trådt i kraft. For saker der oppdraget er påbegynt før xx.xx.xx gjelder retts hjelploven slik den lød før endringene og forskrift 12. desember 2005 nr. 1443 til lov om fri retts hjelp.

Forslag til endringer i salærforskriften

Hjemmel: Fastsatt av Justis- og beredskapsdepartementet xx.xx.xx med hjemmel i lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker § 78, 107 og § 107d, lov 21. juli nr. 2 om vidners og sakkynndiges godtgjørelse m.v. § 10 og lov 13 juni 1980 nr. 35 om fri retts hjelp § 3, jf. delegeringsvedtak 8. oktober 1982 nr. 1445.

I forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater m.v. gjøres følgende endringer:

§ 8 skal lyde:

§ 8 *Reisefravær*

I tidsrommet kl. 0800-1600 på hverdager (mandag til fredag) gis godtgjøring for *tid brukt på reise* og for annet fravær. Til andre tider gis godtgjøring for *tid brukt på reise*. *Reisefraværet må være rimelig og nødvendig.*

Salæret fastsettes til 0,7 ganger *aktørens sats etter § 2 første ledd*. Godtgjøring gis kun for sammenhengende fravær ut over 30 minutter. *Tid brukt på reise og annet fravær vurderes hver for seg.*

Fraværsgodtgjørelse gis ikke for reise frem og tilbake til rettsstedet dersom det vil være billigst for staten om den salærberettigede tar opphold på stedet.

Salærberettiget med fast lønn *får* ikke fraværsgodtgjøring i arbeidstiden, med mindre vedkommende kan dokumentere trekk i lønn under fraværet fra sitt faste arbeidssted.

Utgifter som påløper i forbindelse med fravær, *for eksempel* utgifter til reise, opphold osv., skal ikke honoreres etter salærforskriften, men utbetales i henhold *til statens reiseregulativ*.

§ 11 skal lyde:

§ 11 Utsettelse eller bortfall av rettsmøte/oppdrag

Ved avlysning eller utsettelse av rettsmøte eller *forhandlingsmøte i barneverns- og helsenemnda* ytes salær med tre ganger *aktørens sats etter § 2 første ledd per dag* for de to første dagene av møtets beregnede varighet.

Ved avlysning eller utsettelse av rettsmøte eller *forhandlingsmøte i barneverns- og helsenemnda* med beregnet varighet *ut over* to dager, kan den salærberettigede etter særskilt søknad *få* godtgjøring med to ganger *aktørens sats etter § 2 første ledd per dag* fra og med dag tre, forutsatt at vedkommende har som hovedbeskjeftigelse å utføre oppdrag som advokat, sakkyndig eller tolk, og kan dokumentere at andre oppdrag ikke kan tre i stedet for det som er bortfalt.

Ved avlysning eller utsettelse av rettsmøte eller *forhandlingsmøte i barneverns- og helsenemnda* med beregnet varighet utover to uker, kan den salærberettigede etter særskilt søknad tilstå skjønnsmessig godtgjøring fra og med dag tre, forutsatt at vedkommende har som hovedbeskjeftigelse å utføre oppdrag som advokat, sakkyndig eller tolk og kan dokumentere at andre oppdrag ikke kan tre inn i stedet for det som er bortfalt.

Ved utsatt eller avlyst rettsmøte eller *forhandlingsmøte i barneverns- og helsenemnda* kan advokater og sakkyndige etter en konkret vurdering tilstå særskilt godtgjøring for nødvendige forberedelser til møtet.

Dersom et rettsmøte eller *forhandlingsmøte i barneverns- og helsenemnda* avholdes, men oppdraget bortfaller, skal den salærberettigedes godtgjøring for de to første dagene tilsvare godtgjøring for møtets faktiske varighet. For møter med beregnet varighet utover to dager skal den salærberettigedes godtgjøring fra og med dag 3 beregnes etter reglene i annet til tredje ledd.

Første, annet, tredje og femte ledd gjelder kun ved utsettelse, avlysninger eller bortfall som skjer tre virkedager eller færre før møtets første dag.

Forslag til endring i forskrift om tinglysing

Hjemmel: lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing § 17

§ 3 tredje ledd bokstav f skal lyde:

f. jurist som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet og har stilt sikkerhet etter advokatloven § 68 første ledd

Forslag til endring i forskrift om utlevering, viderebruk og annen behandling av opplysninger fra grunnboken og matrikkelen (forskrift om opplysninger fra grunnbok og matrikkel)

Hjemmel: lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing § 38 og lov 17. juni 2005 nr. 101 om egedomsregistrering (matrikkellova) § 30

§ 4 tredje ledd bokstav a skal lyde:

a. advokater og jurister som yter rettslig bistand som ledd i næringsvirksomhet og har stilt sikkerhet etter advokatloven § 68 første ledd